МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ПЕРЕКЛАДУ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Кваліфікаційна робота
магістра

на тему: **ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ІСТОРИЗМІВ З АНГЛІЙСЬКОЇ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНІ ГІЛАРІ МАНТЕЛ “WOLF HALL”)**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи 8.0353-ап-з
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.041 Германські мови
та літератури (переклад включно)
освітньої програми
переклад (англійський)
Вакуленко Дарина Юріївна

Керівник к.ф.н., доц. Хацер Г. О.

Рецензент к.ф.н., проф. Запольских С.П.

Запоріжжя – 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет іноземної філології
Кафедра теорії та практики перекладу з англійської мови
Освітній рівень магістр
Спеціальність 035 Філологія
Спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська
Освітньо-професійна програма Переклад (англійський)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри _____
_____
«___» _____ 20__ року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА
_____ ВАКУЛЕНКО ДАРИНИ ЮРІЇВНИ_____
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи магістра (проєкту) «Особливості перекладу історизмів з англійської на українську мову (на матеріалі роману Гіларі Мантел "Wolf Hall") »
Керівник кваліфікаційної роботи (проєкту) Хацер Ганна Олексіївна к.ф.н., доц.
затверджені наказом ЗНУ від «28» лютого 2024 року № 369-с
2. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи (проєкту) 29.11.2024 р.
3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи (проєкту)
Лексично-стилістичні та граматичні аспекти перекладу історизмів з англійської мови на українську.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які необхідно розробити)

1) розглянути лінгвостилістичні особливості англомовних історичних текстів;
2) окреслити поняття історизмів: визначення та класифікація.;
3) описати переклад історичних текстів як окремий вид перекладу;
4) визначити особливості стилю Гіларі Мантел;
5) проаналізувати лексичні, граматичні і стилістичні трансформації при перекладі історизмів і архаїзмів у романі Гіларі Мантел "Wolf Hall")

5. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи магістра (проєкту)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Хацер Г. О., к.ф.н., доц.	07.06.2024	07.06.2024
Розділ 1	Хацер Г. О., к.ф.н., доц.	02.09.2024	02.09.2024
Розділ 2	Хацер Г. О., к.ф.н., доц.	01.10.2024	01.10.2024
Висновки	Хацер Г. О., к.ф.н., доц.	21.10.2024	21.10.2024

6. Дата видачі завдання 03.06.2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи магістра	Строк виконання етапів роботи (проекту)	Примітка
1.	Пошук наукових джерел з теми дослідження, їх аналіз	лютий – квітень 2024	виконано
2.	Добір фактичного матеріалу	травень 2024	виконано
3.	Написання вступу	червень 2024	виконано
4.	Написання теоретичного розділу	вересень 2024	виконано
5.	Написання практичного розділу	жовтень 2024	виконано
6.	Формулювання висновків	жовтень 2024	виконано
7.	Проходження нормоконтролю	листопад 2024	виконано
8.	Одержання відгуку та рецензії	листопад–грудень 2024	виконано
9.	Захист	грудень 2024	виконано

Автор роботи несе персональну відповідальність за відсутність в роботі несанкціонованих текстових запозичень (академічного плагіату)

Магістрант _____ Д.В. Вакуленко
(підпис) (ініціали та прізвище)

Керівник роботи _____ Г.О. Хацер
(підпис) (ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено
Нормоконтролер _____ Г.О. Хацер
(підпис) (ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Дипломна робота – 59 стор., 50 джерел.

Об'єктом магістерського дослідження є роман Гіларі Мантел «Wolfhall».

Предмет дослідження – граматичні і лексичні особливості історично маркованої лексики і переклад історизмів з англійської мови на українську у романі Гіларі Мантел «Вулфголл».

Метою дослідження є аналіз перекладу історизмів з англійської на українську у романі Гіларі Мантел «Вулфголл».

Методи дослідження. Для аналізу оригіналу та перекладу використовувався компаративний метод. Був застосований текстуальний метод для розгляду вищезазначеного твору. Для дослідження тексту історичної тематики – культурно-історичний.

У першому розділі проводиться аналіз лінгвостилістичних особливостей англомовних історичних текстів, в тому числі, окремо історизмів та досліджується переклад історичних текстів, як окремий вид перекладу. У другому розділі подано аналіз стилю Гіларі Мантел і виявлено лексичні, граматичні і стилістичні трансформації історизмів та архаїзмів у романі “Wolf Hall”.

Наукова новизна полягає у висвітленні певних підходів до перекладу історизмів, що виявляють різні рівні культурного осмислення тексту при збереженні стилістичних та історичних особливостей.

Практична значущість даної магістерської роботи полягає в тому, що Результати дослідження можуть бути корисними для перекладачів, літературознавців і студентів, які займаються теорією та практикою художнього перекладу.

Ключові слова: *історизми, архаїзми, історичний переклад, лінгвостилістичні особливості, перекладацькі трансформації*

ЗМІСТ

ВСТУП……..……..3

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЕКЛАДУ ІСТОРИЧНО МАРКОВАНОЇ ЛЕКСИКИ……6

1.1 Лінгвостилістичні особливості англомовних історичних текстів……6

1.2 Поняття “історизм” та його особливості……14

1.3 Переклад історичних текстів як окремий вид перекладу…….17

РОЗДІЛ 2 ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ІСТОРИЗМІВ РОМАНУ Гіларі Мантел ‘’Wolf Hall’’……23

2.1 Особливості стилю Гіларі Мантел…….23

2.2 Лексичні трансформації при відтворенні історизмів та архаїзмів роману Гіларі Мантел українською мовою……...28

2.3. Граматичні й стилістичні трансформації при перекладі історизмів роману Гіларі Мантел українською мовою……39

ВИСНОВКИ……52

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ……..54

ВСТУП

Літературний переклад є важливим культурним національним процесом кожної країни. Зокрема, переклад художніх текстів історичної тематики, грає значну роль у розвитку національної історії та культури. Історична література Британії має багату історію розвитку, що зумовлено певними історично-соціальними процесами. Англійська література, зокрема історична, одна з найбагатших в світі і відповідно існують переклади її творів на сотні мов світу, в тому числі і на українську.

Дана робота присвячена особливостям перекладу історизмів з англійської на українську мову на матеріалі роману відомої британської письменниці Гіларі Мантел “Wolf Hall”. Історизми є невід’ємними елементами кожного історичного твору. Автори застосовують їх для того, щоб більш якісно окреслити певну історичну епоху. Зокрема, Гіларі Мантел використовує їх у своєму романі, майстерно змальовуючи період життя Томаса Кромвеля, лорда-канцлера за часів правління Генріха VIII. Письменниця не вводить занадто багато архаїчної лексики, що могло призвести до ускладнення розуміння читачем певних лексичних обертів, прийнятих у 16 сторіччі. Стиль Гіларі Мантел простий і водночас оригінальний. Вона показує читачу період з історії Англії за керування одного з найнеоднозначніших монархів в історії цієї країни очами Кромвеля. Оповідання ведеться у дійсному часі, що створює ефект подій, які відбуваються прямо на наших очах. Стиль письменниці також характеризує її увага до діалогів, через які вона розкриває характери дійових осіб. Тим не менш, роман не обтяжений діалогами, які авторка використовує у якості своїх інструментів при побудові оповідання.

Об'єктом магістерського дослідження є роман Гіларі Мантел “Wolf Hall”.

Предмет дослідження – історично маркована лексика, зокрема історизми у романі Гіларі Мантел “Wolf Hall”.

Метою дослідження є виявлення особливостей перекладу історизмів у вищезазначеному творі.

Для досягнення поставленої **мети** необхідно вирішити такі завдання:

- виявити лінгвостилістичні особливості англомовних історичних текстів, такі як архаїзми, реалії, історизми;
- проаналізувати саме поняття історим та його особливості
- окреслити характерні риси перекладу історичних текстів;
- провести аналіз письменницького стилю Гіларі Мантел;
- виявити лексичні трансформації при відтворенні історизмів та архаїзмів роману Гіларі Мантел українською мовою;
- виявити граматичні й стилістичні трансформації при перекладі історизмів роману “Wolf Hall” вищезазначеної авторки українською мовою.

Матеріалом дослідження стали оригінал англійською мовою та український переклад роману Гіларі Мантел “Wolf Hall”.

Методи дослідження, які були застосовані при написанні даної роботи: теоретичний, тобто аналіз лінгвостилистичних особливостей історичних текстів та лексичних, граматичних, стилістичних трансорфмацій історизмів та архаїзмів у вищезазначеному романі; також був використаний описовий метод при аналізі письменницького стилю Гіларі Мантел.

Наукова новизна нашої роботи полягає в стилістично-граматичному аналізі одного з найвідоміших творів знаної британської письменниці Гіларі Мантел. На теренах українського літературознавства, на жаль, не має відомих досліджень, присвячених творчості цієї авторки.

Практична значущість дослідження цієї магістерської роботи полягає в тому, що її можна використовувати при вивченні творчості Гіларі Мантел в аспекті її роману “Wolf Hall” та при аналізі історизмів на прикладі якісно написаного історичного твору.

Робота пройшла **апробацію** на одній науково-практичній студентській конференції. Результати дослідження представлені у 1 публікації.

Вакуленко Д. Ю. Переклад історичних текстів як окремий вид перекладу. XVII Університетська науково-практична конференція студентів, аспірантів, докторантів і молодих учених, «МОЛОДА НАУКА-2024», 17-22 квітня 2024 року. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2024. С. 92-93.

Структура роботи. Дана магістерська робота складається зі вступу, двох розділів (теоретичного та практичного), висновків та списку використаної літератури. У вступі окреслюється важливість історичного перекладу, особливості стилю Гіларі Мантел та загальні відомості про роботу.

У теоретичному розділі проводиться аналіз лінгвостилістичних особливостей англомовних історичних текстів, в тому числі,окремо історизмів та досліджується переклад історичних текстів, як окремий вид перекладу.

У практичному розділі подано аналіз стилю Гіларі Мантел і виявлено лексичні, граматичні і стилістичні трансформації історизмів та архаїзмів у романі “Wolf Hall”.

У висновках окреслені результати проведеного дослідження.

Загальна кількість сторінок 53, кількість використаних джерел 50.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЕКЛАДУ ІСТОРИЧНО МАРКОВАНОЇ ЛЕКСИКИ

1.1 Лінгвостилістичні особливості англомовних історичних текстів

Література є одним із найважливіших факторів розвитку культури кожної країни. Це є дзеркало, що є відображенням національної суті кожного народу. Воно демонструє унікальні риси менталітету окремого народу. Також це мистецтво дає розуміння про рівень розвитку освіченості найкращих представників певної країни. Англомовна література є однією із найбагатших в світі. Велика Британія, яка є її джерелом і колискою таких геніїв, як Вільям Шекспір, Вальтер Скотт, Чарльз Діккенс, безсумнівно є літературним Камелотом. Яскравим прикладом цього ствердження є той факт, що Велика Британія стоїть на першому місці серед країн, яка подарувала світові найбільшу кількість лауреатів Нобелівської премії з літератури. Можливо причиною цього є багата історія цієї країни, яка пройшла крізь періоди не тільки розквіту, як у період правління Єлизавети I, але й також і занепаду, як під кінець королювання її батька Генріха VIII. У роману Гіларі Мантел “Wolf Hall”, матеріал, якого є основою нашої магістерської роботи ця історична постать є однією з дійових осіб.

Важливо відзначити, що література Великої Британії, як і кожної країни, доволі тісно пов’язана із рухом її історії. Зокрема, саме історичні твори головним чином відображають важливі події у країні. Адже, її письменники в усі часи намагалися відтворити атмосферу та дух свого часу. Література має на меті не тільки донести до читача певну інформацію, а й вплинути на нього, показати, як певним чином жити, у простий спосіб (тут переклад наш) [Dr Mudasir Ahmad Gori & Dr Shah Alam 2022, c. 152]. Звичайно, лінгвостилістичні особливості історичних творів залежать від історичних

процесів у країні, тому що у їх результаті з'являються нові слова, які в майбутньому входять до складу, на приклад, історизмів. Історична література, це є свічадо, що відображає обличчя народу, яке він проносить в світі, крізь віки. Цей жанр англійської літератури пропонує сучасному читачу багате розмаїття творів. Письменники цієї країни, як на приклад Гіларі Мантел, у своїх творах майстерно та правдиво відтворюють певні історичні епохи, як із позитивних, так із негативних сторін.

Специфіка мовних засобів залежить від історичного фону певного твору. Що відносно лінгвостилістичних особливостей історичних англомовних творів. По-перше, необхідно визначити поняття та завдання такої науки, як лінгвостилістика. Це мовознавчий розділ, предметом якої є стилістично забарвлені мовні засоби, наприклад алегорія, алюзія, афоризми, арготизми, гіпербола, літота, тощо. Дані засоби автори використовують із метою посилення художнього ефекту.

І. І. Коломієць, у своєму словнику-довіднику філолога "Основні лінгвостилістичні поняття і категорії" зазначає, що лінгвостилістика, відіграє значну роль не тільки в мистецтві письма, а й в усному мовленні. Ця наука також торкається проблем використання мови в соціумі [Коломієць 2015, с. 4]. У той же час С. Я. Єрмоленко відзначає, той факт, що впродовж довгого періоду мовознавці займалися аналізом мови саме художніх творів [Єрмоленко 2017, с. 21].

С. К. Богдан, у своїй роботі "Методи й методика лінгвостилістичних досліджень" головними завданнями лігвостилістики вважає вивчення елементів мови в усних і писемних джерелах, дослідження історичних етапів розвитку стилів мовлення та аналіз стилетворчих факторів [Богдан 2011, с. 5].

З приводу англомовних текстів історичної тематики, однією з їх лінгвостилістичних особливостей є значна кількість архаїзмів. Що до визначення цього поняття, по-перше, це лексичні одиниці, які використовувалися у мові у певний історичний період. У сучасній лексиці

вони не вживаються більше. По-друге, архаїзми мають у сучасному словнику відповідні аналоги [Madiyorova 2022, с. 181-182]. Це важливі елементи текстів історичної тематики, які дають розуміння про використання певної застарілої лексики у конкретний період.

Існують чотири типи архаїзмів: лексичні, синтаксичні, морфологічні, граматичні, поетичні, офіційні архаїзми. До лексичних архаїзмів можна віднести займенники thee та thou, які є аналогом сучасного займенника you. Синтаксичні архаїзми характеризуються нетиповою для сучасної англійської мови порядком слів у реченні. Наприклад: saw he the heofon (побачив він небеса) замість сучасного he saw the heaven. Морфологічні архаїзми відносяться до дієслівних закінчень та відмінювань. Наприклад: spake (сказати у минулому часі) замість spoke. Або drincan(пити) замість drink [Archaism Examples in Literature]. Також маємо зауважити, що до граматичних архаїзмів. Адже граматика є важливою аспектом мови. Ці архаїзми означають форми слів, які на сьогоднішній день не вживаються через певні граматичні трансформації. На приклад, до архаїчних прийменників належать:

- thou/thee (ти)
- ye (ви)
- thy/ thine (твій/ваш)

Можна також виділити офіційні архаїзми, такі як therewith - про те, з цим; hereby – справжнім, таким чином; aforesaid – вищезгаданий. Їх можна зустріти в юридичній сфері, тобто в офіційних документах.

Для означення архаїзмів в англійській мові існує термін fossil words, що означає слова, які колись були в активному вжитку, але більше не актуальні. Вони наявні лише в певних ідіомах та крилатих фразах ['Bated,' 'Shod,' 'Boon,' and 7 Other Fossil Words] . Наприклад, vim and vigor - ентузіазм; hoist by own petard - потрапити у власну пастку; champing at the bit – згоряти від нетерпіння; hither and thither - туди і сюди.

До поетичних архаїзмів відносяться wight - істота, людина; behold – споглядати ; burthen (обтяжувати); smite (ударяти), wot (що); yonder (он той). У сучасній поезії ці архаїзми використовують, щоб надати віршам урочистості. Таким чином, створюється ефект зв'язку поезії минулого із поезією сучасною [Sawant 2011, c. 1-2].

Що до літературних архаїзмів, їх, як і поетичні автори застосовують для певної стилізації твору за допомогою архаїчних прийомів. Що стосується прикладів архаїзмів з літератури, наводимо їх з роману Гіларі Мантел "Wolf Hall", на якому є основана наша робота. Одним із зразків є звернення, які були прийняті у XVI столітті. А саме: master - пан, що означало звернення до людини поважного статусу, приміром до лицаря, вчителя або керівника гільдії. Протягом часу, у XVII столітті звернення master трансформувалося у сьогоденне mister, для розрізнення чоловіків низького соціального статусу від чоловіків статусу високого. Також можемо навести слово mistress (пані), яке в свою чергу, використовувалося для звернення до жінки, яка має владу або силу, особливо як голова господарства у будинку. До речі, таким чином іменували служниць або покоївок. На сьогоднішній день у значенні звернення аналогом mistress є mrs., miss або ms. До застарілої лексики цього роману також належить іменник falleth (падіння), у сучасній мові fall. Його використовували у третій особі однини в дійсному часі. Ще одним прикладом архаїзму часів Генріха VIII є consummation (завершення, досягнення). Це слово мало значення здійснення подружніх обов'язків у першу шлюбну ніч, що означало підтвердження шлюбу. Сьогодні аналогами є completion та accomplishment. Також можна додати Jesu (Ісус), сьогодні Jesus. Ця архаїчна форма увійшла в середньоанглійську з давньофранцузької.

Стилістика тексту історичної тематики вимагає від автора дотримання певних принципів. По-перше, уникати використання лексики, яка притаманна сучасному стилю виразів. На приклад, не прийнятним є застосування таких висловів, як guccі (крутий, круто), dude (приятель, товариш), crashy (божевільний, дивний) або таких абревіатур, як OMG – Oh

my god о Господи) чи BTW – by the way (до речі) [Teen Slang Words in 2024] Також, без сумніву, стилістика історичних текстів потребує дотримання лексичних рамок певної історичної епохи, яка є фоном твору. Не правильним є, на приклад використання виразів, притаманних певній епосі, у тексті, який окреслює зовсім іншу епоху. Приміром, титули count (граф) чи baron (барон) не є прийнятними у творі, присвяченому періоду древньої Римської імперії, так як ці звання не існували у ту епоху. І навпаки, у тексті, у якому йде мова про Другу світову війну, не є доречним введення такого древнього титулу як shogun (сьоґун).

Принциповими елементами, які використовує кожний автор історичного тексту, є реалії. Це терміни, які носять характерне національне забарвлення, є індикатором сутності певного народу. Це поняття, які означають предмети або явища що мають місце у певній культурі і відносяться до певної мови і не мають аналогів в інших мовах та культурах. Також маємо зазначити, що поняття реалій трактують ще у значенні лексичної одиниці, яка означає певний предмет або явище.

Р. П. Зорівчак, у своїй монографії “Реалія і переклад” зазначає, що взагалі саме поняття realia має латинське походження і має виток з прикметнику realis, який має значення дійсний [Зорівчак 1989, с. 5]. Взагалі, дослідники-лінгвісти почали глибоке дослідження цих термінів лише в 50-ті роки минулого століття. Це може бути пов’язано із розвитком лінгвістики, як такої та метою спеціалістів більш глибоко дослідити національну мову та культуру. Таким чином була розроблена класифікація реалій. Загалом розрізнюють такі види : побутові реалії (слова, які означають предмети, які є невід’ємною частиною повсякденного життя), етнографічні реалії (слова, які характеризують особливості національної культури; ономастичні реалії, до них відносяться імена відомих державних або суспільних діячів чи інших видатних представників певної країни, тобто антропоніми, топоніми, теоніми; суспільно-політичні реалії (слова, які позначають звання, титули та інші поняття, що відносяться до політичної системи певної країни; також

окремо виділяють географічні реалії, тобто топоніми (назви, які відносяться географічних назв певної країни). Наявність реалій в історичних текстах дозволяє читачу краще зрозуміти особливості епохи, окресленої автором. Важливим завданням перекладача є їх адекватний переклад, незважаючи на відсутність аналогів у мові перекладу. Необхідно якомога точніше передати ці назви, враховуючи лексичні і стилістичні особливості, в даному випадку англійської мови.

В англійській мові (розглянемо британську англійську), як і в будь-якій іншій велика кількість понять, які притаманні саме Англії. По перше, що до побутових реалій, до яких входять і найменування одягу. Можемо навести приклад чоботів, які носять назву Wellies. Ця назва була вигадана герцогом Велінгтоном, який назвав їх у свою честь [British Life & Culture]. Іншим прикладом є слово cardigan, яке увійшло в англійську у часи Кримьскої війни середини 19 століття. Англійський генерал Дж. Т. Браднелл, який носив титул лорда Кардігана, беручи участь у тій війні носив в'язаний жакет або светр під мундиром. Таким чином цей елемент одягу згодом назвали за його титулом. Що до слів, які відносяться до сфери продуктів харчування, виділимо солодощі wine gums, які наявні лише у Великобританії. Це желейні цукерки з винним ароматом, які тим не менш не містять елементів алкоголю. Іншим прикладом є цукерки Rhubarb & Custard, які також відносяться до унікальних британських солодощів і мають неповторний солодко-кислий смак [15 Candies You Can Only Get In The UK].

Також до цього можна додати найменування декількох страв, назви яких можна знайти лише в лексиконі жителів Великої Британії і які доволі важко перекласти на українську мову. Як на приклад: Stargazy pie, пиріг, який притаманний гастрономії Корнуоллу; fat rascals, назва печива із сухофруктами і прянощами, відноситься до традиційних солодощів Йоркширу, cranachan, традиційний шотландський десерт із малиною, медом та віскі. [18 regional dishes from around the UK].

Назви традицій теж можуть слугувати одним із прикладів реалій, які не мають аналогів в нашій мові. На приклад, Sunday Roast, традиційний сімейний день у Британії. Ця традиція передбачає куштування смаженого м'яса, картоплі та овочів [8 real British traditions]. Також у цій країні є традиція під назвою Maypole Dancing, вид народних танців навколо стовба, прикрашеного гірляндами та квітами. Вважається, що цей танець має свій початок ще з часів Римської імперії, яка панувала в Британії. Cornish hurling також є одною з унікальних британських традицій, що належить до графства Корнуол. Це гра, у яку грають лише у Корнуолі і передбачає гру на відкритому просторі у срібний м'яч [Ten British Traditions that Baffle Visitors].

Стосовно географічних реалій, які наявні саме в британській англійській мові, можемо навести декілька прикладів. Одною з таких назв є Westward Ho!, що іменує село близько від морського узбережжя. До речі це є унікальним прикладом, коли у назві наявний знак оклику.

Іншим прикладом є назва села Puddletown у графстві Дорсет. Також зразком географічних реалій є назва села Dull у Шотландії. Вважається, що вона походить від слова field з піктської мови. Ще одним яскравим прикладом є Llanfairpwllgwyngyllgogerychwyrndrobwllllantysiliogogogoch, назва невеликого села. Вона є найдовшою у Великій Британії. Є і скорочена версія Llanfair PG [Top five unusual UK place names]. Що до інших населених пунктів, які доволі важкі для їх коректного перекладу. Наприклад:

Over Peover (графство Чешир), Shingaycum (графство Бакінгемшир), Bitchfield (графство Лінкольншир), Cockermouth (графство Камбрія) [Ultimate List of Funny and Rude British Place Names].

Що до назв титулів, які існують у Британії. На приклад: duke – герцог, earl – граф, viscount – віконт. Титули є важливою частиною історії Британії і відповідно невід'ємною частиною її реалій текстів історичної тематики. [Noble Titles (What Are The 5 British Titles Of Nobility)]. Вони присутні звичайно і у творі Гіларі Мантел «Вулфголл». Як ми вже зазначали, одним із видів мовних реалій є ономастичні. Наведемо приклад декількох

антропонімів: Isambard Kingdom Brunel, надзвичайного таланту архітектор Вікторіанської епохи; Horatio Nelson, перший віконт Нельсон; Owain Glyndwr, останній валлієць, який носив титул Принца Уельского; Aneurin Bevan, британський політик валлійського походження [What famous people are there in Britain?]. Що до теонімів, найменувань божеств певної країни, у Великій Британіі іх існувало декілька. Як наприклад, кельтські боги Alator (бог війни), Ceridwen (богиня, яка надихала митців), Belenus (бог-цілитель), Brigantia (богиня води) [A List of Celtic Gods and Goddesses]. До ономастичних реалій також відносяться назви вулиць, які можуть передавати історії, що на них відбувалися. Як на приклад, Knightrider Street, Hanging Sword Alley, Bleeding Heart Yard, Turnagain Lane [10 Bizarre But Brilliant London Street Names].

До реалій будь якої мови відноситься також сленг. Британський сленг зародився ще в 19 столітті і мав своє розповсюдження серед працівників робітничого класу Східного Лондону. Це був так званий римований сленг Кокні і принцип його використання означав заміну слова або фрази римованою фразою. На приклад, day's a-dawning у значенні morning, вираз, який використовували люди, які працювали у нічну зміну; вираз on the floor означав бідний по відношенню до домогосподарок, які тимчасово залишилися без коштів для існування; bees and honey, цей вираз мав значення грошей; cop a flower pot, означало потрапити у велику халепу [The ultimate guide to Cockney rhyming slang]. До прикладів британського сленгу також можна додати такі вирази як, a Kent face у значенні знайома людина, cheesed off – нещасний, don’t cry over spilt milk – не турбуйся про це [British slang words & phrases]. Що до прикладів сленгу, які можуть зустрітися в історичних текстах, можна зазначити ganef або gonif – злочинець, крадій; sawbones – лікар, хірург, мовна одиниця, як вважається, вигадана Чарлзом Діккенсом для його твору «Посмертні записки Піквікського клубу»; oofy – багатий; gasser – неймовірний, надзвичайний ['Ganef,' 'Galoot,' and More Historical Slang Terms We Love]. В англійській мові, як і в кожній іншій є

лексика, яку не можливо перекласти, тому що її точних відповідних аналогів немає в інших мовах. Наведемо декілька прикладів: facepalm – означає жест розчарування або навіть відчаю, коли людина закриває обличчя руками; wanderlust – вічне і непереборне бажання людини подорожувати; jinx – людина, яка приносить нещастя усім довкола; petrichor – запах, який відчувається після дощу [12 Untranslatable English Words You Should Learn] .

1.2 Поняття “історизм” та його особливості

Історизми є невід’ємною частиною кожного історичного твору. Вони є важливими допоміжними елементами автора у створенні певної історичної епохи. Термін історизму був вперше введений німецьким письменником і поетом Ф. Шлегелем у кінці 18 століття. Історизми відображають особливості певного історичного періоду і слугують нагадуванням минулого. Крім історизації творів, ця лексика також є способом повернутися у минуле, переосмислити певні факти та події. Впродовж двох століть ставлення до звернення до минулого в культурі і відповідно в літературі, змінювалося. На приклад, в епоху Просвітництва серед людей освічених панував скептицизм по відношенню до минулого. Люди не хотіли повертатися до того що, сталося раніше, більше звертаючись до сьогодення. В той час, як у 19 столітті ставлення до минувшини змінилося. Суспільство почало тяжіти до менш скептичного сприйняття минулого, прагнучи знайти відповіді на певні, актуальні на той час, питання саме в історії. Вони хотіли зрозуміти причини певних подій, звертаючись до минулих [Стельмах 2011, с 1]. На справді , це є абсолютно логічним та раціональним. На сьогоднішній день звернення до нашої історії та історії світової залишається актуальним для людей мислячих. Адже історія циклічна і те, що сталося в минулому повторюється на наших очах в ці дні. Історичні твори, у яких якісно відтворена минула епоха за

допомогою історизмів є нашими провідниками у минуле і можуть бути не менш корисними ніж підручники з історії.

Історизм, це лексичний елемент, який позначає предмети, які мали місце у нашому житті в минулому і наразі не існують. Ця лексика використовується в історичних творах для передачі характерних рис певного минулого періоду та ознайомлення читача із побутом, культурою та соціумом, які належали до епохи, що минула. Для перекладача важливо ретельно опрацьовувати історизми для їх коректного перекладу для правильного їх розуміння читачем. Що до особливостей історизмів, це лексика, яка вимагає від автора дотримання її доречного використання та усвідомлення її значення. Важливо не плутати поняття, які відносяться до різних періодів. Також історизми не відносяться до лексики, яка використовується у сучасній мові, крім випадків коли мається на увазі певна літературна або інша культурна сфера. Ці слова не тільки характеризують певний період в історії, а й нагадують нам про важливі поняття, які хоч і зникли з нашого побуту та лексикону, але усе одно мають бути нам знайомі, як людям освіченим та культурно і історично обізнаним.

Стосовно класифікації історизмів І. К. Білодід, виділяв групи історизмів за такими категоріями: професії, соціальний статус, географічні найменування, назви народів, які зникли, древні свята та релігійні утворення, наразі не існуючі [Білодід 1973, с. 20]. З приводу професій, які відносяться до історично маркованої лексики : slubber doffers, зазвичай діти, які працювали на текстильних фабриках і знімали порожні катушки з верстатів; lamp lighters, люди які запалювали фонарі, до винаходу електрики; projectionists, робітники, які мали відповідали за кіно-прожектори у кінотеатрах; lectors, так звані читеці, які читали вголос робітникам фабрик та заводів, щоб їх розважити; lift operators, люди, які керували ліфтами; milkmen, ті, хто доставляли банки молока до дверей покупців [20 Jobs that Don’t Exist Anymore]. До соціально-класових історизмів можна віднести: serfs кріпосні;

slaves – раби, freemen – вільні, але бідні фермери, які володіли лише невеликою ділянкою землі [Social Classes in the Middle Ages] .

Відносно географічних історизмів, можна навести приклади англо-саксонських королівств : Northumbria, East Anglia, Mercia; також такі відомі древні міста, як Carthage (Карфаген), Tikal, місто, що належало майя; Persepolis, столиця Персії; сумнозвісні Помпеї [5 Ancient Cities That No Longer Exist].

Прикладами також є назви королівств минулого: Bohemia (існувало у період розквіту в історії Чехії, Sardinia, королівство, яке існувало на території сучасної Італії ; Ayutthaya, держава, що мала місце на землях сучасного Таїланду; Mali Empire, яка була розташована на заході Африки [These fascinating countries no longer exist]. Важливо також означити назви народів, які більше не існують. На приклад, the Maya empire – сучасна Гватемала; The Khmer empire, держава, яка охоплювала територію сучасної Камбоджі; Easter Island, загальновідомий острів Пасхи [6 Lost Civilizations]. Що до назв племен древньої Британії, можна відзначити Caledones, жили на території Шотландії; Damnonii, плем'я, яке теж жило, на території Шотландії; Parisi, відносилися до території Східного Йоркширу; Deceangli, плем'я, із земель Уельсу; Iceni – представники плем'я, які жили на території сучасних графств Норфолку та Саффолку [Native Tribes of Britain].

Розглянемо також назви древніх свят. На приклад, Samhain, свято яке ознаменовувало кінець сезону літа; Soltice, свято сонцестояння; Pascha (сучасна назва Easter – Пасха). Що до найменувань культів минулого, наведемо наступні приклади: Mithras, культ Мітри, бог древніх римлян; cult of Sobek, культ Собека, давньоєгипетського бога; Dionysus, культ, присвячений грецькому богу Діонісу [Top 10 Awesome Ancient Cults]. До язичницьких свят, відносяться, на приклад Hallowmass (Allhallows) День Всіх Святих, May-Eve, свято, коли вважалося що феї могли літати серед людей.

З приводу релігійного лексичного аспекту. До історизмів, можна включити імена древніх англо-саксонських богів, таких як Tiw, бог війни;

Woden, король богів; Thunor, бог грому; Frige, богиня кохання. Вони до речі, дали основи назвам днів тижня, відповідно Tuesday, Wednesday, Thursday, Friday [What did the Anglo-Saxons believe?]. До релігій минулого відносяться Puritanism, пуританство – гілка Протестантизму; вже згаданий культ давньоримського бога Мітри дав назву і релігії Mithraism; Catharism, гностична релігія, яка була знищена Католицтвом, як єретична [12 Fascinating Religions That Have Died Out].

Стосовно назв тварин, які зникли тисячі років тому. На приклад, tiktaalik, велика риба; dimetrodon – вид динозавру; meganeura – стрекоза; tanystropheus – бронтозавр.

Як вже було зазначено, історизми є невід'ємною складовою кожного твору історичної тематики. Важливою його частиною є також і архаїзми, застарілі слова, які мають у сучасній мові відповідні аналоги. Ці два терміни дослідники розглядають по різному. Л. Г. Нечаюк у своїй роботі "Історична стилізація мови твору" зазначав, що такий стілістичний прийом, як стилізація автори використовують із метою естетизації тексту твору за допомогою архаїзмів та історизмів. З цього приводу він також підкреслює, що застовування цих слів допомагає письменнику більш якісно зобразити певну історичну епоху [Нечаюк 2017, с. 93]. З нашої точки зору, відсоток застарілої лексики у тексті історичної тематики має залежати саме від епохи, яка описується в цьому тексті. Слід зауважити, що в творі, який зображує події 20 століття кількість історизмів та архаїзмів не має бути значною. В іншому випадку, їх наявність не буде доречною.

1.3 Переклад історичних текстів як окремий вид перекладу

Лінгвістична перекладацька наука у її сучасному вигляді є доволі юною. В окрему дисципліну вона виокремилася лише починаючи з другої половини

минулого сторіччя. З того моменту до сьогодні ця дисципліна зробила великий крок уперед у своєму розвитку. У сучасному світі, висококваліфіковані перекладачі є дуже затребуваними не лише в сфері літератури, а й в науковій, політичній, в сфері високих технологій тощо [Г.М.Костенко 2012, с. 4]. Від перекладачів вимагають точного та якісного перекладу, який би вірно відображав суть оригіналу.

Слово translation (переклад) походить від латинського ‘’translatio’’, що походить від дієслова ‘’trānsferō’’ (передача, перенесення). Це процес, який сприяє культурному взаємобміну між національностями та покращує взаєморозуміння у світовому соціумі [A. M. L. El-Mokhtar 2023, с. 118]. Переклад також грає важливу роль у русі світової культури. Це важливий фактор, який впливає на те, як читач сприймає текст, який є продуктом перекладу [Кальниченко, Подміногін, Кальниченко 2013, с. 5]. Під поняттям перекладу розуміють лінгвістичний процес, яка виражається в трансформації оригінального тексту за допомогою засобів іншої мови [Девіцька, Курах, Сідун 2022, с. 1]. Одночасно переклад є не тільки процесом, а й одночасно його результатом [Валуєва 2023, с. 6].

Серед інших видів перекладу, переклад історичних текстів має особливо багато нюансів при виконанні. Ця робота вимагає від перекладача не тільки високого рівня володіння мовою оригіналу тексту, але й також знання історичного і культурного підтексту. Високий рівень перекладу означає не менш високий результат цього перекладу. Тобто це означає, що гарний переклад звучить настільки якісно, що читач не помічає, що це переклад [E. A. Nida, C. Russell 1968, с. 12]. Перекладач несе відповідальність перед читачем за сприйняття останнім певного історичного тексту. Від імені автора він є провідником читача крізь відповідні історичні реалії, які пронизують твір. Якісний переклад має відображати не тільки історичний фон, але й художньо-емоційну складову, у випадку наявності такої.

Для виконання роботи високої якості, перекладачі історичних текстів можуть використовувати лінгвістичну теорію перекладу, досліджувати

історичну складову, архаїзми та історизми, які характерні для відповідного періоду. Тексти історичної тематики можуть бути складними для перекладу, тому для перекладача також важливо не тільки розуміти, що він перекладає, але й відчувати думки та емоції автора. Версія перекладача має бути точним відображенням оригіналу.

Специфіка цього виду перекладу полягає в тому що, спеціаліст має враховувати не тільки граматичну, історичну та лексичну складову, а й духовно-емоційну. Він має вміти визначати, у який момент треба застосувати більш м'який тон. Тим не менш, не варто додавати особистих емоцій у переклад, слідуючи тільки за думкою автора.

Враховуючи специфіку, варто зазначити що, навіть за наявності історичних неточностей, перекладач не має вносити корективи до своєї роботи з метою усунення цих неточностей. Автор міг мати на меті заінтригувати читача та зробити свій твір більш оригінальним. Також слід зауважити, що історичні помилки можуть бути причиною недостатнього знання письменником історичних фактів.

Переклад історичних текстів має бути обов'язково адекватним, для якісного відображення реалій певного історичного періоду. Головним завданням перекладача є, в першу чергу, дослідження історичної складової твору. Важливим для спеціаліста є розуміння та відчуття певного історичного моменту, для того щоб якісно відтворити його у перекладі. Можна навести приклад із перекладу роману Гіларі Мантел ''Вулфгол''. Яскравою цитатою є: ''А тим часом у місті за велінням імператора друкарям ставлять клеймо і виривають очі, братів і сестер убивають за віру, чоловікам рубають голови, жінок палять живцем на багатті.'' [Беляєв, Михалюк 2017, с. 607]. В оригінальному тексті ця цитата виражена наступним чином: ''While outside in the city under the Emperor's laws printers are branded and have their eyes put out, and brothers and sisters are killed for their faith, the men beheaded, the women buried alive.'' [Mantel Hillary 2009, с. 590]. Українські перекладачі

змогли передати атмосферу тогочасних жахіть та звірств, що творилися в ім’я віри в Європі.

Даний вид перекладу також вимагає ретельного дослідження історичної лексики, тобто історизмів, які мають віддзеркалювати дух твору. На приклад: ‘’Його камзол порваний…’’ [Беляєв К. О., Михалюк В. О. 2017, с. 350]. В оригіналі: ‘’His doublet is ripped…’’ [Mantel Hillary 2009, с 337]. Переклад історизму doublet, що означає елемент чоловічого одягу в епоху Генріха VIII, здійснений шляхом трансформації у слово камзол.

Особливо важливо дотримуватися грамотного відображення менталітету, що є притаманним певному історичному періоду. Іншим принципом якісного перекладу також є стилістична грамотність. Не припустимим є, на приклад, використання лексики, що використовується у XXI сторіччі, у перекладі тексту, який описує події XVII сторіччя. На приклад: ‘’О, клянуся волохатими яйцями Ісуса!’’ [Беляєв К. О., Михалюк В. О. 2017, с. 595]. В оригіналі: ‘’Oh by the hairy balls of Jesus!’’ [Mantel Hillary 2009, с. 579]. Не є доречним, у даному випадку, використання слова яйця, що є стилістичною грубістю.

Перекладач також не має змінювати емоційного забарвлення тексту. На наш погляд, будь-які лексичні трансформації мають відповідати змісту та стилістиці твору.

На відміну від інших видів перекладу, що вимагають, головним чином, володіння відповідною мовою на відповідному рівні, даний вид перекладу також потребує повного занурення в історичні реалії твору.

При дослідженні перекладу роману Гіларі Мантел ‘’Wolfhall’’, виконаного К. О. Бєляєвим і В. К. Михалюком виконуються всі зазначені умови. Перекладач блискуче відобразив епоху часів Генріха VIII українською мовою, враховуючи переклад історизмів, які відображають тогочасний побут, звичаї та менталітет. Розглянемо приклад: ‘’ні в кого не запозичену і чорний стрій тонкої вовни.’’ [Беляєв, Михалюк 2017, с 54]. В оригіналі: ‘’…in unborrowed…dark fine wool.’’ [Mantel 2009, с 40].

Лексичні трансформації є невід'ємною частиною процесу перекладу. Вони є основним інструментом перекладача, який використовує їх при зміні лексичних елементів мови оригіналу із метою найбільш якісно та ясно виконати переклад [Клименко І. М., Зоренко І. С. 2012, с. 84]. Ці трансформації необхідні, якщо спеціаліст не може знайти адекватні, відповідні варіанти в мові перекладу або вони не достатньо передають лексичне значення [Богайчук О. С. 2021, с. 143]. Основною їх характеристикою є спрямованість на отримання в результаті найбільш адекватного варіанту перекладу.

До лексичних трансформацій відносяться:

- конкретизація;
- генералізація;
- додавання слова;
- вилучення слова;
- заміна слова однієї частини мови на слово іншої частини мови (субституція);
- перестановка слова (пермутація);
- розширення змісту;
- антонімічний переклад;
- компенсація;
- опущення;
- калькування.

В. І. Карабан пропонує власні визначення певних вищезазначених трансформацій. За його термінологією, конкретизація це вид трансформації, який, означає що, слово більш широкої семантики замінюють на слово вужчої семантики; генералізація – навпаки, розширення більш вузького значення; додавання – введення лексичних елементів, які відсутні в оригіналі; вилучення – уникнення елементів, які повторюються в оригіналі і не є необхідними при досягненні адекватності перекладу (дана трансформація доволі часто застосовується при перекладі саме художніх

текстів, у яких це є доцільним); заміна – трансформація, яку використовують, коли необхідно замінити одну частину мови іншою через різницю у лексиці та граматиці української та англійської мов; перестановка – заміна місць лексичних елементів (як і вилучення, поширена у літературному перекладі) [Карабан В. І 2004, с. 300-314].

Стосовно інших трансформацій, розширення змісту – заміна одного слова іншим, враховуючи зв'язок причини і наслідку у фразі; антонімічний переклад – трансформація значення лексичних одиниць на протилежне; компенсація – введення перекладачем необхідних лексичних одиниць, які за його думкою відсутні в оригіналі, але необхідні в перекладі; вилучення – опущення в процесі перекладу певних лексичних елементів, які доцільні в тексті оригіналу, але зайві у тексті перекладу; калькування – утворення перекладачем нових словоформ за допомогою запозичення лексичних моделей мови оригіналу.

З урахуванням вищенаведеного треба узагальнити, що переклад історичних текстів є складним і специфічним и вимагає від перекладача високої кваліфікації і пильної уваги до передачі значень історизмів.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ІСТОРИЗМІВ РОМАНУ ГІЛАРІ МАНТЕЛ “Wolf Hall”

2.1 Особливості стилю Гіларі Мантел

Гіларі Мантел відома англійська письменниця, яка отримала численні нагороди за її майстерно написані художні твори. У даній роботі ми розглядаємо її роман “Wolf Hall”, перший з трилогії про Томаса Кромвеля. У 2009 році вона отримала Букерівську премію за цей твір. А за його продовження “Bring up the bodies” письменниця отримала другу Букерівську премію, що є безпрецендентним. У 2014 році вона отримала орден Британської імперії Дами-Командора. Аваторка дуже детально відтворила період правління Генріха VIII за часів Кромвеля. Критики відзначають, наскільки документально та водночас художньо Гіларі Мантел веде оповідання. Пітер Стотхерд, голова Букерівської комісії відзначив, що Гіларі Мантел найвидатніший прозаїк англійської літератури сьогодення. Інший критик Том Голанд з видання Sunday Telegraph виразив свій захват від роману “Wolf Hall”, зазначивши, що письменниця змогла змусити читачів по новому поглянути на відомі всім історичні події. Хоча цей твір відноситься до історичної прози, він написаний сучасною мовою. Авторка надає перевагу актуальній лексиці, а не архаїзмам та історизмам із метою не дати читачу заплутатися в словах, які використовувалися у 16 сторіччі.

За її власними словами Гіларі Мантел хотіла стати істориком, але їй це не вдалося, тому вона письменницею, відтворює у своїх творах події минулого. Для характеристики своєї творчості вона використовувала термін “historiography”, що означає написання твору історичної тематики при детальному вивченні історичних фактів та введенні багатьох деталей з

автентичних матеріалів з достовірних історичних джерел [Hilary Mantel: why I became a historical novelist].

Хоча центральною фігурою роману є Томас Кромвель, авторка фокусує увагу читача також на фігурі Анни Болейн, з метою показати долю жінку, яка хотіла досягти найвищого становища у світі, де панували чоловіки [The Searing Clarity of Hilary Mantel].

За думкою Гіларі Мантел, ні одна книга не може бути ідеальною для всіх, і це варто пам'ятати, кожному, хто хоче стати письменником. Таким чином її стиль може бути складним для сприйняття для деяких читачів через те, що письменниця не намагається догодити всім. Вона має на меті не вразити читача, а навчити його цікавитися історією, детально познайомити його з подіями минулого та загальновідомими постатями, які їх творили [What makes Hilary Mantel's writing so good?] Авторка пропонує поглянути на світ сильних світ цього зсередини. Вона показує той неоднозначний період очами Кромвеля, хоча веде оповідання від третьої особи. В даному випадку, стиль Гіларі Мантел проявляється в тому, наскільки віртуозно вона створює атмосферу тієї епохи з точки зору королівського канцлера. У читача створюється враження присутності під подій, у яких брав участь Кромвель. Таким чином, світ Тюдорів ніби стає частиною сучасного світу, у якому теж є можновладці, які прагнуть досягти вдали, незважаючи ні на шо [Exoticising the Tudors].

Стиль письменниці також характеризує використання дійсного часу замість минулого. Як вже було зазначено, її мета досягти ефекту подій, які розгортаються прямо зараз на наших очах. Гіларі Мантел також приділяє пильну увагу діалогам, які грають важливу роль в оповіданні. У них розкриваються взаємовідносини між дійовими особами та їх характери. Їй вдається досягти балансу між подіями, які знаходяться під її контролем та можливими подіями , що можуть дивовижним чином статися.

Характерною рисою стилю Гіларі Мантел на прикладі, роману "Wolf Hall" є також полілінгвізм. У творі використовуються різні мови. Наприклад,

французька: ‘’Maître Cremuel, à moi.’’ (Мастер Кромвель, до мене), цю мову часто використовує Анна Болейн, коли хоче показати свою владу або презирливе відношення до англійців; латина: ad hoc (до цього), що звучить з вуст представників духовенства; арабська мова : hamdu lillah (вигук, який виражав любов та поклоніння) і також іспанська, рідна мова Катерини Арагонської. Письменниця таким чином показує, що при дворі Генріха VIII були прийняті різні мови, адже там були присутні посли, дипломати багатьох країн. В той час, як англійська мова була не дуже популярною серед європейських політиків. Сам Кромвель був поліглотом, який говорив французькою, іспанською, італійською, голландською та фламандською мовами.

Він також використовує юридичну латину: locus standi (право на позов). Французька мова була одною з найрозповсюджених мов при англійському дворі. Гіларі Мантел застосовує її в діалогах, які ведуться на прийомах у Томаса Мора. Таким чином, вона підкреслює, що французька є домінуючою серед його оточення, тобто серед дипломатів. Німецькою при дворі не говорять, адже її пов’язують з вченням Мартина Лютера. Тим не менш, Кромвель розуміє важливість спілкування на цій мові з його носіями. Італійську мову він використовує, коли згадує, як він подорожував Італією. Одною з рис стилю письменниці є символізм. У вищеозначеному випадку вона використовує мови, як символи мультикультури, яка потребує у освічених, благородних людей знання декількох мов [The many languages of Wolf Hall].

Авторка дуже охайно відноситься до історичних фактів, не спотворює їх, а показує у новому світлі, щоб дати нове звучання у сучасному контексті. В англійській сучасній історичній прозі її стиль є неповторним, не схожим ні на один інший. У трилогії про Томаса Кромвеля письменниця не просто прагне, щоб читач відчув матеріальність світу Тюдорів, але й дати йому відчуття, що він постійно з Кромвелем під час усіх подій. У фінальній книзі “The mirror and the light” авторка підводить до його трагічної долі таким

чином, що незважаючи на те, що читач все знає наперед, усе одно призводить на нього вражаючи ефект. Гіларі Мантел у цьому творі, у кінці демонструє усю свою обдарованість, як прозаїк, роблячи його не перевершеним [Tudor Prose. The Mirror and the Light by Hilary Mantel]. Уся трилогія це уособлення стилю цієї видатної письменниці, стилю іронічного, тонкого, глибокого і неймовірно переконливого.

До її стилю також можна віднести її увагу не просто до історичної основи, а навіть до незначних історичних фактів. Письменниця дуже ретельно відноситься до відтворення епохи Тюдорів. Стосовно діалогів, Гіларі Мантел сама відзначала, що перед тим як ввести діалог, який мав місце у певному місці та у певний час, вона проводила кропітку історико-дослідницьку роботу, щоб переконатися, що немає історично доведеного доказу, що особи, які брали участь у певному діалозі, знаходилися в іншому місці, в той час. Відповідно, це дає простір для уяви, що ці діалоги, дійсно могла мати місце в реальності.

Вона часто вводить займенник “він” у романах цієї трилогії. В одному реченні можуть одразу кілька цих займенників. Наприклад, “As if he were a child, fair-minded with a treat, he gives him two slices of carrot and half the apple, to feed to his own horse; as he does so, he says...” (далі власний переклад) “Неначе він був дитиною, неупередженою з частуванням, він дає йому дві скибочки моркви и половинку яблука, щоб погодувати свого власного коня; як він зробить це, він говорить…”. Не одразу можливо зрозуміти, про кого саме йде мова. Тим не менш, вже на початку авторка дає зрозуміти, що якщо “він” не відноситься до якоїсь іншої означеної особи, то тоді належить саме Кромвелю. Це очевидно, адже читач спостерігає за подіями саме з його точки зору. Можливо, що це внутрішній голос Кромвеля, який виражає свої думки та аналізує. Проте, письменниця також робить виключення і під займенником “він” мати на увазі зовсім не Кромвеля [Hilary Mantel’s Wolf Hall].

З одного боку, стиль Гіларі Мантел ясний та чіткий, адже вона оперує історичними фактами. Саме тому її романи відносяться до інтелектуальної

літератури. З іншого боку, незважаючи на ясність, її стиль не простий і змушує читача постійно думати та аналізувати. Авторці властива неоднозначність та вміння створити інтригу. У романах трилогії про Кромвеля є багато випадків, коли двозначність є абсолютно логічною та очевидною. Адже при королівському дворі було прийнято говорити натяками, не розкривати дійсних намірів, плести інтриги. Письменниця пропонує читачу замислитися, що саме малося на увазі у тій чи іншій репліці.

Гіларі Мантел прагне показати не тільки роль чоловіків, Кромвеля, Генріха VIII та інших наближених до монархії , а й роль жінок, як Анна Болейн. Авторка не робить акцент, що саме Кромвель був головним творцем та натхненником головних подій того періоду. Анна Болейн також показана, як жінка, яка мала неабиякий вплив на реформаційний рух. Вони обидва зображені сильними та впливовими особистостями, як це насправді і було. Він допоміг їй стати королевою, а вона - його міністром. Тим не менш, авторка постійно тримає напругу у їх відносинах, натякуючи на їх майбутнє протистояння. Вона відзначає, що хоча її стиль відзначає фемінізм, вона не зробила Анну Болейн головною дієвою особою своєї трилогії. За думкою авторки, Анна не була феміністкою, вона була могутньою впливовою жінкою, яка, тим не менш, не виходила за рамки її ролі. [Mathangi. V, Jayanthasri Balakrishnan 2017, c. 1198].

За висловом письменниці, у кінці трилогії вона хотіла у читача відчуття, що страта Кромвеля це трагедія, але не катастрофа. Адже він виконав, те для чого був призначений. Цей чоловік назавжди змінив обличчя Англії, реформувавши церковну систему[Author Hilary Mantel on losing her religion, living with chronic pain and the monarchy]. Письменниця прагнула зобразити реальну історичну постать, додавши також їй якості сучасного дипломата.

Можна зробити висновок, що стиль Гіларі Мантел це уособлення інтелектуальної історичної прози, яка поєднує у собі простоту та глибину, іронію та сарказм, гумор та серйозність

2.2 Лексичні трансформації при відтворенні історизмів та архаїзмів роману Гіларі Мантел українською мовою.

Переклад є важливим процесом, який має місце у багатьох суспільних-культурних сферах, зокрема і в літературі. Спеціалістам-перекладачам в першу чергу необхідно надати читачу той переклад, який буде найкраще передавати не тільки думку автора, а й його емоції. Тобто переклад в художньому сенсі має бути не гірше оригіналу.

Перекладацькі трансформації, застосовують із метою досягнення еквівалентності та адекватності перекладу. Зокрема лексичні трансформації є важливим інструментом перекладача для найбільш повного розкриття іншомовного слова в контексті і вираження точної думки автора.

На теренах українського перекладознавства існують багато робіт, присвячених саме трансформаціям (при перекладі з англійської на українську), кожна з яких має певні особливості використання. На приклад свої праці присвячували цьому питанню такі відомі дослідники, як В. Кононенко, А, Лисенко, В. Лобанова, О. Богайчук та інші.

Ця тема є важливою у науковій дисципліні перекладознавства і хоча чисельні аналітичні та практичні робити вже написані, тим не менш, трансформаційні перетворення можуть слугувати об’єктом дослідження й надалі. Це можна пояснити тим, що перекладацька наука продовжує свій розвиток, приходять нові спеціалісти, з’являються нові твори, які варті перекладу і, відповідно, потребують трансформацій.

Розрізнюють наступні види цих трансформацій:

1) конкретизація;
2) генералізація;
3) смисловий розвиток;
4) антонімічний переклад;

5) компенсація;
6) цілісне перетворення;
7) транскрипція;
8) транслітерація;
9) додавання;

К. Беляєв та В. Михалюк, перекладачі роману Гіларі Мантел “Wolf Hall” на українську мову використовували певні вищезазначені трансформації. Зокрема, варто приділити увагу перекладу архаїзмів та історизмів. Проте головним чином, історизмів, адже цей роман написаний сучасною англійською мовою. Саме тому в ньому не має майже архаїчних слів, а історизми вводяться на мінімальному рівні. Авторка більше акцентує увагу на побудову діалогів та взаємодію дійовиз осіб, ніж на елементи побуту.

Приклади конкретизації:

’’If you help loaf a cart…’’[Mantel Hillary 2009, с. 13]. В перекладі:*’’Якщо допомагаєш вантажити воза…*’’[Беляєв К. О., Михалюк В. О. 2017, с. 26].

Іменник cart має значення кошик, віз. Перекладачі уточнюють, що мається на увазі саме значення воза.

Генералізація:

‘*’Look after your business*.’’ [Mantel Hillary 2009, с. 12] – ‘’*Подбай про свою справу*’’ [Беляєв К. О., Михалюк В. О. 2017, с. 25]. У іменника бізнес є значення справа, діяльність, підприємство. В даному випадку мова про власну справу.

Заміна: *’’…the hair on his neck is bristling…’’* [Mantel Hillary 2009, с. 339] – ‘’*…волосся у нього на загривку встає дибки…*’’ [Беляєв К. О., Михалюк В. О. 2017, с. 353].

В даному випадку має місце також лексична заміна: neck (шия), у перекладі – загривок. Перекладачі мали на меті навести більш художній варіант. Також дієслово bristling замінено словосполученням встає дибки; ‘*’Gardiner says, ‘God damn you, Cromwell…*’’ [Mantel Hillary 2009, с. 339] –

‘*’Гардінер вигукує: Дідько б вас ухопив, Кромвель…*’’ [Беляєв К. О., Михалюк В. О. 2017, с. 3.

Перестановку слів доволі часто застосовують, щоб зробити акцент на певних обставинах або певних об’єктах. Наприклад:

‘*’He arrives early at York Place*.’’ [Mantel Hillary 2009, с. 198] – ‘*’До Йоркського палацу він приїзджає вдосвіта*.’’ [Беляєв К. О., Михалюк В. О. 2017, с. 214].

Перекладачі роблять акцент, що Кромвель приїхав сам до Йоркського палацу, в той час як час, в який він приїхав не настільки важливий.

‘*’When the cardinal had heard that the Duke of Norfolk was coming out to Richmond to tear him with his teeth…*’’ [Mantel Hillary 2009, с. 208] – ‘*’Дізнавшись, що Герцог Норфолк збирається з’явитися в Річмонді і розірвати його власними зубами, кардинал…*’’ [Беляєв К. О., Михалюк В. О. 2017, с. 223].

В українському перекладі на першому місці стоїть прислівниковий зворот, в той час, як іменник кардинал стоїть вже в кінці.

Конкретизація:

‘*’They are bundling up parchments and scrolls, missals and memoranda…*’’ [Mantel Hillary 2009, с. 47] – *‘’Зв’язують мотузкою пергаменти і сувої, требники й особисті записи…*’’ [Беляєв К. О., Михалюк В. О. 2017, с. 60]. У перекладі уточнюється, що використовують саме мотузку, щоб перев’язати папери.

‘*’My lords, my lawyer here says…*’’ [Mantel Hillary 2009, с. 47] – ‘*’Мої лорди, тут мій стряпчий нагадує…*’’ [Беляєв К. О., Михалюк В. О. 2017, с. 60].

Письменниця вводить сучасний варіант іменника lawyer – повірений, стряпчий, в той час як перекладачі використовують більш прийнятний варіант, архаїзм стряпчий.

‘*’But now, it’s the end of Lent, and Henry has gone back to his wife; he hasn’t the face to be with his concubine as we move towards the week of Christ’s Passion.*’’ [Mantel Hillary 2009, c. 200].

Переклад: ‘*’Але зараз уже кінець Великого посту, і Генріх повертається до дружини – совість не дає королю провести Страсний тиждень із коханкою*.’’ [Беляєв К. Н, Михалюк В. К. 2017, с. 216.]

У перекладі має місце конкретизація: *concubine* має декілька значень, а саме фаворитка, наложниця, коханка. Саме останній варіант застосований перекладачами, для уточнення статусу Анни Болейн.

‘’*…but we have lawyers enough.’’* [Mantel Hillary 2009, с. 580]. Переклад:*‘’...але стряпчих у нас вистачає.’’* [Беляєв К. Н, Михалюк В. К. 2017, с. 597].

В перекладі конкретизується, що під найменуванням *lawyers* мається на увазі саме *стряпчі.*

Приклади **опущення**:

‘’*Now he thinks carefully: would it suit him to be Chansellor?’’* [Mantel Hillary 2009, с. 580].

Переклад: *‘’ Кромвель розмірковує: чи варто ставати канцлером?’’* [Беляєв К. Н, Михалюк В. К. 2017, с. 597].

У цьому питанні змінено оригінальну структуру. Також наявне опущення прислівника *carefully.* Замість нього введено дієслово *розмірковує*, яке вказує, на те що Кромвель обережно відноситься до цього питання. Опущено займенник *he.* Замість нього уточнюється ім’я вищезазначеної особи.

Ми б переклали таким чином: *Тепер він зважує, чи слід йому приймати посаду канцлера?*

‘’The post of Master of the Rolls is vacant.’’ [Mantel Hillary 2009, с. 580]

Переклад: *‘’Посада начальника судових архівів вільна’’*[Беляєв К. Н, Михалюк В. К. 2017, с. 597].

Історизм *Master of the Rolls(*архіви*)* у період правління Генріха VIII означав особу, відповідальну за зберігання королівських архівів. Він перекладений із опущенням іменника *Rolls.*

‘’As for the native chiefs, the recognize no natural limit to their claims.’’ [Mantel Hillary 2009, с. 580]

‘’А вожді кланів не визнають жодних кордонів своєї влади.’’ [Беляєв К. Н, Михалюк В. К. 2017, с. 603].

В перекладі опущено прикметник *natural* і замінено його на *жодних.* Також замість *claims (*претензії, вимоги) використано *влади.*

‘*’Sometimes, if he walks in the gardens with the burgesses or with Anne’s chaplains, he feels the absence of Dr Cranmer at his right-hand side*.’’ [Mantel Hillary 2009, с. 341] – *Часом, гуляючи по саду з депутатами палати громад або з капеланами Анни, він гостро відчуває відсутність доктора Кранмера праворуч від себе.*’’ [Беляєв К. О., Михалюк В. О. 2017, с. 355].

У цьому реченні використана модернізація: історизм burgesses (бюргери, міщани – суспільний стан, який існував в Англії в минулому) в перекладі замінено на актуальне словосполучення, депутати палати громад.

‘*’I want a post in… Or the Exchequer.’’ [Mantel Hillary 2009, с. 346] – ‘’Я хотів би посаду… в казначействі*.’’Застосована також модернізація: Exchequer (палата шахівниці) вищий орган у фінансовій системі, який мав місце у Середньовічній Англії, замінили зрозумілим відповідником, казначейство.

Розглянемо приклади перекладацьких трансформацій, які перекладачі поєднали в окремих реченнях:

‘*’The realm of England is an Empire, and so has been accepted in the world, governed by on Supreme Head and King*…’’ [Mantel Hillary 2009, с. 426] – ‘*’Королівство Англія є імперією, керованою єдиним верховним главою й королем, такою й шанується у світі*...’’ [Беляєв К. О., Михалюк В. О. 2017, с. 440].

В цьому випадку має місце зміна місцями мовних одиниць для того, щоб зробити акцент на тому, що у Англії один правитель; застосовується експресивація у кінці речення, замість приймається у світі, перекладачі використали шанується;

‘’*And still a dwarf*?’’ [Mantel Hillary 2009, с. 431] – ‘’*І все ж така карлиця*? ‘’ [Беляєв К. О., Михалюк В. О. 2017, с. 444]. Значення слова dwarf – гном.

У цьому питанні також має місце експресивація, для підвищення емоційного забарвлення.

‘’*You have a nephew, Richard, a Tudor of sorts, though I am sure I cannot understand how that came about*.’’ [Mantel Hillary 2009, с. 431] – ‘’*Ти маєш племінника на ім’я Річард, теж Тюдора, хоч я, напевне, ніколи не зрозумію, як таке могло статися*.’’ [Беляєв К. О., Михалюк В. О. 2017, с. 445].

Трансформацію додавання та лексичну заміну використовують перекладачі в цьому реченні. Ми б переклали це речення таким чином:

У тебе є племінник, якого звуть Річард, з роду Тюдорів, але я впевнена, я не зможу зрозуміти, як це вийшло.

Ми зробили більш точний переклад без застосування трансформацій.

‘’… that your sister had an attachment?’’ [Mantel Hillary 2009, с. 432] – ‘’… що ваша сестра вже має вподобання?’’ [Беляєв К. О., Михалюк В. О. 2017, с. 433].

Додавання прислівника вже. Ми б переклали так:

що у вашої сестри є прихильність ?

‘’ *Bring them to court, your children. Let’s see them*.’’ [Mantel Hillary 2009, с. 432]– ‘’*Приведи їх до дво ру, своїх дітей. Подивимося, що вони таке*.’’ [Беляєв К. О., Михалюк В. О. 2017, с. 445]. Можна також перекласти:

Приклади конкретизації:

‘’*When Morgan Williams comes in, he is wearing his good town coat. He looks Welsh and pugnacious*.‘’ [Mantel Hillary 2009, с. 5].

Переклад: ‘*’Входить Морган Вільямс у вихідному сурдуті – сама валлійська войовничість*.’’ [Беляєв К. Н, Михалюк В. К 2017, с. 19.].

Авторка застосовує загальну назву верхнього одягу, яка і сьогодні актуальна, і може перекладатися, як пальто, плащ, піджак, які є головним чином сучасними видами одягу. Таким чином перекладачі конкретизують це поняття за допомогою найменування ’сурдут’, який був елементом вехнього одягу для чоловіків.

‘*’A port officer gives them trouble about their documents*…’’ [Mantel Hillary 2009, с. 14].

Переклад: ‘*’Митник прискіпується до їхніх документів*…’’ [Беляєв К. Н, Михалюк В. К 2017, с. 27.].

Письменниця вводить у текст ‘’port officer’’, у сучасному перекладі портовиий офіцер. У перекладі більш конкретне поняття ‘’митник‘’.

‘*’Pretending to be a Lowland oaf*…’’ [Mantel Hillary 2009, с. 14].

Переклад: ‘*’Прикидаючись голландським телепнем*…’’ [Беляєв К. Н, Михалюк В. К 2017, с. 27.].

‘’Lowlanders’’ має значення жителі нижніх земель Шотландії або Нідерландів. Тому перекладачі конкретизують, що це найменування відноситься саме до голландців, у яких з англійцями були активні торгові відносини.

‘*’The lowlanders are all smiles*.’’ [Mantel Hillary 2009, с. 14].

Переклад: ‘*’Купці розпливаються в посмішці’’* [Беляєв К. Н, Михалюк В. К 2017, с. 27.].

В даному випадку в перекладі замість ‘’голландців’’ введено ‘’купці‘’, для того щоб конкретизувати їх рід діяльності.

‘*’Me or you good self*?’’ [Mantel Hillary 2009, с. 17].

Переклад: ‘*’Я чи ви шановний*?’’ [Беляєв К. Н, Михалюк В. К 2017, с. 30.].

‘’Goodself’’ означає you, yourself, тобо ви, ви самі. Проте перекласти лише займенником ви було б недостатньо, тому перекладачі додають звертання‘’шановний‘’ задля конкретизації.

‘*’He’s been to his clerks*…’’ [Mantel Hillary 2009, с. 18].

Переклад: ‘*’Дорогою завітав до своїх писарів*…’’ [Беляєв К. Н, Михалюк В. К 2017, с. 30.].

Рід діяльності ‘’clerks’’ може означати робітник у конторі. Таким чином, у перекладі наявний більш конкретний відповідник ‘’писарі‘’.

Смисловий розвиток:

‘’…*he knows by heart the entire the entire New Testament in Latin’’* [Mantel Hillary 2009, с. 31].

Переклад: ‘’…*він знає напам’ять увесь латинський Новий Завіт*.’’ [Беляєв К. Н, Михалюк В. К 2017, с. 45.]

В даному випадку ідіоматичний вираз ‘’knows by heart‘’ перекладено за його непрямим значенням ‘’знає напам’ять‘’

‘*’He never sees More – a star in another firmament, who acknowledges him with a grim nod – without wanting to ask him, what’s wrong with you? Or what’s wrong with me*?’’ [Mantel Hillary 2009, с. 39]

Переклад: ‘*’Щоразу, коли він бачить Мора – світило з інших небес, яке при зустрічах удостоює його лише кивком, - йому кортить запитати: з ким саме щось не так – з вами чи зі мною*?’’ [Беляєв К. Н, Михалюк В. К 2017, с. 53.]

Замість прислівника ‘’never’’ перекладачі застосовують щоразу словосполучення ‘’without wanting’’ замінено ‘’йому кортить запитати ‘’.

Ми б запропонували такий варіант перекладу: Коли б він не побачився з Мором, зіркою з іншого небосхила, яка обдаровує його лише суворим кивком – він не без бажання спитати – що з вами таке? або що зі мною таке?

Метод лексичного додавання:

‘*’Behind the cardinal is a tapestry*…’’ [Mantel Hillary 2009, с. 21].

Переклад: ‘*’За кардинальською спиною – гобелен*....’’ [Беляєв К. Н, Михалюк В. К 2017, с. 32.]

Іменник ‘’tapestry’’ можна перекласти, не тільки як гобелен, а й як килим або полотно. Проте в палацах у Середньовіччя було прийнято прикрашати стіни саме гобеленами. Таким чином, приймаючи до уваги цей факт в перекладі спеціалісти уточнюють, що це саме гобелен. Також вони додають де саме висить гобелен, а саме ‘’за спиною’’. Можна було б перекласти ще як ‘’позаду’’.

‘’…*Stephen Gardiner, let’s say – will come to him, denouncing some nest of heretics in the city*.’’ [Mantel Hillary 2009, с. 22].

Переклад: ‘*’скажімо Стівен Гардінер, - приходить до нього і проголошує, що викрив у місті чергове гніздо єретиків*.’’ [Беляєв К. Н, Михалюк В. К 2017, с. 35].

В першу чергу тут має місце заміна місцями дієслова та іменника. По-друге, змінено час з майбутнього на дійсний. Також замість дієприкметника використовується дієслово; що стосовно додавання, вводиться прикметник ‘’чергове‘’, щоб підкреслити що це перший раз має місце у місті.

‘*’He will quote you a nice point in the old authors, from Plato to Plautus and back again.’’* [Mantel Hillary 2009, с. 31].

Переклад: ‘*’Він легко цитує влучні місця зі стародавніх авторів, від Платона до Плавта і навпаки*.’’ [Беляєв К. Н, Михалюк В. К 2017, с. 45.]

Щоб підкреслити знання Кромвеля, додано прислівник ‘’легко‘’.

Наш варіант перекладу; Він вам вправно процитує гарні місця з творів стародавніх авторів від Платона до Плавта і навпаки.

‘*’Some say the Tudors transcend this history, bloody and demonic as it is*…’’ [Mantel Hillary 2009, с. 66].

Переклад: ‘*’Дехто стверджує, що Тюдори є невід’ємними від цієї історії, при всій її кривавості та демонічності*…’’ [Беляєв К. Н, Михалюк В. К 2017, с. 81.]

Замість дієслова ‘’transcend’’ – перевуршувати, виходити за межі, введено словосполучення ‘’є невід’ємними’’.

Ми б переклали наступним чином: *Деякі люди кажуть, що Тюдори навіть вийшли за рамки цієї історії, такої кривавої і демонічної*.

Компенсація:

‘*’No wonder he shakes his head*.’’ [Mantel Hillary 2009, с. 22].

Переклад: ‘*’Не дивно, що його милість хитає головою*.’’ [Беляєв К. Н, Михалюк В. К 2017, с. 35.].

Замість займенника ‘’він’’, який до речі дуже часто використовується в оригіналі, перекладачі уточнюють, що це саме ‘’його милість‘’, щоб читач не заплутався в дійових особах.

Цілісне перетворення:

‘*’You don’t generally have to give an armed guard to a lawyer.’’ [Mantel Hillary* 2009, с. 22].

Переклад: ‘*’Повірені – зазвичай не ті люди, які потребують озброєної охорони*.’’

В даному випадку фраза кардинально змінена, тобто змінено не тільки порядок слів, а й частини мови. Замість займенника you, на початку речення поставлено іменник ‘’повірені‘’. Введено також дієслово ‘’потребують‘’, яке відсутнє в оригіналі. Також перекладачі уточнили, що мова йде саме про повірених, адже ‘’lawyer‘’ також перекладається, як адвокат.

Ми б переклали таким чином: Як правило, повіреним не надають озброєну охорону.

‘*’The law of praemunire dates from another century*.’’ [Mantel Hillary 2009, с. 21].

Переклад: ‘*’Закон про порушення юрисдикції суверена прийнято минулого століття*.’’ [Беляєв К. Н, Михалюк В. К. 2017, с. 181.]

Перекладачі замінили термін ‘’praemunire’’ на його визначення з метою зробити його зрозумілим для читача.

Транслітерація

‘*’King Solomon…is greeting the Queen of Sheba*.’’ [Mantel Hillary 2009, c. 21].

Переклад: ‘*’Цар Соломон…вітає царицю Савську*.’’ [Беляєв К. Н, Михалюк В. К. 2017, с. 35.]

Крім прикладу біблійних персонажів, у перекладі наявні власні назви історичних особистостей:

- King Henry – король Генріх;
- Queen Katherine – королева Катерина;
- Thomas Wyatt – Томас Ваятт;
- Eustache Chapuys – Есташ Шапюї;

Також наведемо приклади топонімічних назв:

- Austin Friars – Остін Фраярз;
- Woolfhall – Вулфголл;
- York Place – Йоркський палац;
- Southwell – Саутвелл;
- Hendon – Гендон;
- Huntingdon – Гантінгдон;
- Peterborough – Пітерборо.

В українському варіанті також є найменування особистостей, які володіли відомими титулами, світськими та церковними:

- Henry Percy, Earl of Northumberland – Генрі Персі, граф Нортумберленд;
- Hugh Latimer, Bishop of Worcester – Г’ю Латімер, єпископ Вустерський;
- William Warham, Archbishop of Canterbury – Вільям Воргем, архієпископ Кентерберійський;
- Thomas Howard, Duke of Norfolk – Томас Говард, герцог Норфолк;
- Cardinal Campeggio – Кардинал Кампеджо.

Таким чином, у перекладі наявна велика кількість прикладів лексичних трансформацій, в особливості транслітерації. Це викликано історичною

тематикою твору і відповідно, введенням авторкою багатьох певних особистостей, які брали безспосередню участь у викладених подіях, та географічних назв місць, де ці події відбувалися. Часто застосовуються лексичні додавання. Перекладачі доцільно вводять додаткові лексичні одиниці, за допомогою яких роблять акцент на певних смислових нюансах. Що стосовно цілісного перетворення, або зміни порядку слів, вони не часто застосовують ці трансформаціїї, надаючи перевагу точному відтворенню оригіналу.

2.3. Граматичні й стилістичні трансформації при перекладі історизмів роману Гіларі Мантел українською мовою

В процесі перекладу художніх творів перекладачі стикаються з необхідністю застосовувати граматичні й стилістичні трансформації з метою найбільш якісно передати думку письменника враховуючи особливості мови перекладу. У кожної мови є стилістичні норми, які треба брати до уваги, щоб пристосувати їх при перекладі до стилістичних норм цільової мови. Граматичні норми є не менш важливими в перекладацькому процесі. Граматичні системи англійської та української мов мають значні відмінності, тому певні оберти можуть вимагати трансформацій.

О. О. Жулавська до граматичних трансформацій відносить компенсацію, зміну порядку слів, поділ, інтеграцію [Жулавська О. О. 2023, с. 25-30].

Граматичні трансформації можуть мати місце у реченні разом з лексичними. Що стосовно стилістичних трансформацій вони можуть бути пов’язані із граматичними або лексичними.

Види граматичних трансформацій:

1) заміна частин мови (конверсія);
2) заміна членів речення;

3) заміна типу речення;
4) синтаксичні зміни;
5) членування речень;
6) сполучення речень.

Ці трансформації діляться на повні та часткові. Повна трансформація означає зміну головних членів речення, а часткова – другорядних членів. Перекладачі можуть також змінювати частини мови. На використання трансформацій можуть вплинути такі фактори, як контекст, лексика, стилістика.

Розглянемо ці трансформації на прикладі перекладу історизмів в романі "Wolf Hall".

‘’*But now, it's the end of Lent, and Henry has gone back to his wife; he hasn't the face to be with his concubine as we move towards the week of Christ's Passion.*’’ [Mantel Hillary 2009, c. 200].

Переклад: ‘’*Але зараз уже кінець Великого посту, і Генріх повертається до дружини – совість не дає королю провести Страсний тиждень із коханкою*.’’ [Беляєв К. Н, Михалюк В. К. 2017, с. 216.]

В першій частині перекладачі виконали дослівний переклад. Словосполучення ‘’hasn't the face to’’ має значення – бути занадтно нервовим або збентеженим – тут перекладене ‘’совість не дає’’.

‘’*There is one short way to please that lady, and that is to crown her queen*.’’ [Mantel Hillary 2009, c. 166].

Переклад: ‘’*Догодити цій леді дуже просто. Требі всього лише зробити її королевою*.’’ [Беляєв К. Н, Михалюк В. К. 2017, с. 181].

В даному випадку було застосовано членування речення. Ми б переклали таким чином: *Є один вірний спосіб як задовольнити цю, леді, і це – коронувати її.*

Синтаксичні зміни:

‘’*Her hands, he sees, are skinned and swollen from rough work; he supplies kid gloves*.’’ [Mantel Hillary 2009, c. 419].

Переклад: ‘’*Її руки загрубілі й розпухли від важкої роботи; він додає дитячі рукавички*.’’ [Беляєв К. Н, Михалюк В. К. 2017, с. 432.]

В оригіналі використана підрядна конструкція, яка в перекладі трансформована в сурядну.

‘’*Some women I met took me to what they call a night school*.’’ [Mantel Hillary 2009, 420]

Переклад: ‘’*Я тут зустрілася з жінками, вони відвели мене до нічної школи – так вони її називають*.’’ [Беляєв К. Н, Михалюк В. К. 2017, с.433.]

Перекладачі змінили порядок членів речення. *Ми б переклали це речення: Жінки, з якими я зустрілася, відвели мене до так званої нічної школи.*

Дослівний переклад:

‘’*The great mind which once revolved the affairs of Europe now cogitates ceaselessly on its own losses*.’’ [Mantel Hillary 2009, с. 165].

Переклад: ‘*’Великий розум, який колись заправляв справами усієї Європи, тепер тільки і робить, що розмірковує над власними похибками*.’’ [Беляєв К. Н, Михалюк В. К. 2017, с. 181.]

Перша частина речення перекладена дослівно, а в другій лише опущено прислівник ‘’ceaselessly’’(невпинно);

‘*’They say, he has killed men with his own hands and never told in confession*.’’ [Mantel Hillary 2009, 168]

Переклад: ‘’*Кажуть він убивав людей власноруч, але жодного разу не покаявся про це на сповіді*.’’ [Беляєв К. Н, Михалюк В. К. 2017, с. 181.]

В даному випадку наведено дослівний переклад. Але б ми замість жодного разу написали б ніколи, як в оригіналі.

Стилістичні трансформації відіграють важливу роль при перекладі, адже з їх допомогою перекладач відтворює стилістистику оригіналу. До цих трансформацій відносяться: інверсія, архаїзація, модернізація, метафора, алюзія, додавання.

Що стосовно інверсії, це стилистичний прийом, який передбачає зміну порядку слів у реченні. Його застосовують для того, щоб зробити акцент на тому, що за думкою перекладача є найважливішим у реченні.

Архаїзація – художній прийом, який передбачає заміну сучасної лексики за допомогою архаїзмів або застарілих слів із метою стилізації.

Модернізація – стилістичний спосіб, за допомогою якого архаїчна лексика замінюється сучасними відповідниками.

Метафора – вид трансформаціїї, за допомогою якого лексичні елементи передані за допомогою їх переносних значень.

Алюзія – стилістично-лексична фігура, яка означає посилання на інший літературний твір, певну історичну подію або історичного діяча. За допомогою алюзій автор збагачує текст та робить його більш цаквим для читача.

Додавання – прийом, який перекладач використовує, щоб додати певні лексичні елементи, які стилістично характеризують предмет, явище або дійову особу. Часто додають саме епітитети для додаткової характеристики. При перекладі важливо доцільно додавати ці елемети, враховуючи контекст.

Варто зазначити, що перекладачі можуть застосовувати в одному реченні не одну трансформацію. Розглянемо приклади:

‘’*He goes and laughs a bit at the clerks who have ‘prince’ written on their proclamations*…’’[Mantel Hillary 2009, 168].

Переклад: ‘’*Кромвель піддражнює самовпевнених клерків, які написали ‘’принц‘’ у своїх прокламаціях*…’’ [Беляєв К. Н, Михалюк В. К. 2017, с. 501.].

В цьому реченні, по перше, уточнюється, що мова саме про Кромвеля, таким чином займенник ‘’він‘’ перекладачі замінили його іменем; по друге, в оригіналі використовується словосполучення ‘’laughs a bit’’, тобто підсміюється, але в перекладі введено ‘’ піддражнює’’, для того щоб надати відтінок гумору; також додано прикметник ‘’самовпевнені‘’, який відсутній в оригіналі, із метою зробити акцент на тому, наскільки клерки були впевнені що у королеви народиться саме хлопчик.

‘’*Though a glance at the Maid tells you she is no more likely to faint than Audley is*.’’ [Mantel Hillary 2009, 487].

Переклад: ‘’*Втім одного погляду на Діву досить, щоб зрозуміти: скоріше зомліє Одлі, ніж вона*.’’ [Беляєв К. Н, Михалюк В. К. 2017, с. 502.]

В перекладі іменник ‘’Діва‘’, введено, щоб зробити акцент, на молодому віці дівчини; замість словосполучення ‘’tells you’’ перекладачі використали ‘’досить, щоб зрозуміти’’.

Ми б переклали таким чином:

Тим не менш, єдиного погляду на дівчину було б достатньо, щоб сказати вам, навряд чи вона втратить свідомість, на відміну від Одлі.

‘’*All the women of your house are heretics, and the plague will rot them body and soul*.’’ [Mantel Hillary 2009, 487].

Переклад: ‘’*Усі жінки у вашому домі єретички, чума пожере їхні тіла і душі*.’’ [Беляєв К. Н, Михалюк В. К. 2017, с. 503.]

В перекладі дієслово ‘’rot‘’ перекладено, як ‘’пожере‘’. Перекладачі використали розмовний, грубий варіант, щоб звернути увагу читача на те, наскільки дівчина фанатична і як вороже вона відноситься до інакомислячих.

‘’*When the news comes Henry bellows an obscenity and shreds the dispatch in his hands*.’’ [Mantel Hillary 2009, 512]

Переклад: ‘’*Отримавши новину, Генріх виригає брутальну лайку і рве донесення на шматки*.’’ [Беляєв К. Н, Михалюк В. К. 2017, с. 527.]

Дієслово ‘’bellow‘’ в перекладі трасформоване у дієслово ‘’виригає‘’, щоб підкреслити наскільки в ярості був король. Словосполучення ‘’in his hands’’ перекладачі опустили, як зайве і використали ‘’рвати на шматки‘’, щоб зробити акцент на емоційності моменту.

Ми б переклали так: *Коли новина надходить, Генріх непристойно гучно виражається і рве вістку на шматки*.

‘’*God knows he is a man of filthy life and he is always ailing, so he ought to die*.’’ [Mantel Hillary 2009, 513].

Переклад: ‘’*Бог свідок, він веде нечисте життя, від чого вічно хворіє і давно мав би вмерти*.’’ [Беляєв К. Н, Михалюк В. К. 2017, с. 513.]

У перекладі введено епітет ‘’нечисте‘’, щоб зробити акцент на негідному житті Папи Климента.

Наш варіант перекладу: Господь знає, що він живе негідно і постійно недужує, а відтак він мав би вже вмерти.

‘’ *Even before the Commons convenes, his opponents meet to work out their tactics*.’’ [Mantel Hillary 2009, 534].

Переклад: ‘’*Ще до початку засідання палати громад його опоненти зустрічаються для обговорення тактики.*’’ [Беляєв К. Н, Михалюк В. К. 2017, с. 549.]

В даному випадку має місце зміна граматичної структури речення. Авторка починає речення з лексичної конструкції ‘’Even before the Commons convenes’’, що має структуру підрядного речення. В перекладі початок змінено на ’’Ще до початку засідання палати громад’’. Таким чином структура речення трансформуються за допомогою словосполучення ‘’до початку’’. Також у версії перекладу спеціалісти конкретизують історизм ‘’палата громад’’, який в оригіналі іменується ‘’ the Commons’’.

Ми б переклали наступним чином: *Ще навіть до того як палата громад збирається, його суперники зустрічаються, щоб розробити свою тактику .*

‘’*The king calls him in with Gardiner, to look through the bill he proposes to put into Parliament to secure succession of Anne's children*.’’ [Mantel Hillary 2009, с. 536].

Переклад: ‘’Король *запрошує його та Гардінера обговорити біль, який він пропонує провести через парламент для закріплення трону за дітьми Анни.*’’ [Беляєв К. Н, Михалюк В. К. 2017, с. 552].

В оригіналі використане складне речення із підрядною конструкцією ‘’he proposes to put into Parliament to secure succession’’, тоді як український варіант поділений на два простіші речення, пов’язані сполученням. Також в перекладі використовується формулювання ’’провести через парламент для

закріплення трону’’, яке звучить більш формально, ніж в оригіналі. Вираз ‘’to secure succession of Anne's children менш офіційний.

Наш варіант перекладу: *Король кличе його та Гардінера ознайомитися з законопроектом, який він пропонує винести на розгляд для забезпечення права наслідування дітей Анни .*

‘’*You will always find those who will say a parliament is misled. or bought, or in some way incapable of representing the commonwealth*.’’ [Mantel Hillary 2009, с. 538].

Переклад: ‘*’Завжди знайдуться ті, хто скажуть, що парламент обдурений, або підкуплений, або з якоїсь причини не може репрезентувати всю державу*’’.

В оригіналі застосований офіційний стиль, а в перекладі більш розмовний у словосполученні «парламент обдурений, або підкуплений». ‘’Commonwealt’’ – це історичний термін, що має політичне та історичне значення, яке перекладається як ‘’держава’’ в широкому розумінні, зокрема у значенні ‘’республіка’’.

Ми б переклали таким чином: *Ви завжди знайдете тих, хто скаже, що парламент введений в оману, куплений або якимось чином неспроможний представляти державу.*

‘*’My lord, I will swear whoever is necessary to make the succession safe and unite the country behind us*.’’ [Mantel Hillary 2009, с. 539].

Переклад: ‘*’Мій лорде, я приведу до присяги будь-кого, чия клятва необхідна для забезпечення престолонаслідування і єдності країни*.’’ [Беляєв К. Н, Михалюк В. К. 2017, с. 555].

Словосполучення ‘’I will swear’’, як ‘’я приведу до присяги’’ є адекватним, і є архаїчним виразом. Сучасне дієслово ‘’swear’’ в англійській мові може бути перекладене, як ‘’присягатися’’, тоді як в історичних текстах ‘’привести до присяги’’ може мати глибший сенс, що підкреслює урочистість моменту. Звернення ‘’мій лорде‘’ є архаїчним. Воно використовувалося у розмові підданого із його сюзереном.

Наш варіант перекладу: Мій государю, я змушу присягнути кожного, хто є необхідним для забезпечення спадкоємності та цілісності країни.

‘’*The bill of attainder against the Maid and her allies is laid before the House of Lords*.’’ [Mantel Hillary 2009, c. 545].

Переклад: ‘’*Білль про позбавлення прав Діви і її спільників надходить у палату лордів*.’’ [Беляєв К. Н, Михалюк В. К. 2017, с. 561]

В оригіналі словосполучення ‘’Bill of attainder’’ перекладено ’’Білль про позбавлення прав’’. Термін ’’attainder’’ в англійській юридичній практиці означає позбавлення прав, яке зазвичай пов’язано з визнанням вини особи. В оригіналі структура речення є класичною для юридичних текстів. В українському варіанті структура дещо змінюється через особливості синтаксису і стилю мови. Це є історизмом, оскільки він використовується для позначення специфічної юридичної практики, яка була популярною в Середньовіччі, коли засудженим особам надавалося право на смерть, конфіскацію майна та інші покарання без судового розгляду.

‘’ *The Pope chooses this month, while he is rolling his great bills through Parliament, to give his judgement at last on Queen Katherin's marriage - a judgement so long delayed that he thought Clement meant to die in his indecision.*’’ [Mantel Hillary 2009, c. 545].’’

Переклад: ‘’*Папа ніби навмисно вибрав час - якраз тоді, коли Кромвель проводить свої великі біллі через Парламент - аби нарешті винести вердикт щодо шлюбу Катерини: вердикт, з яким так довго зволікав, що стало здаватися, ніби Климент намірився дожити свій вік, так і не визначившись з остаточним рішенням.’’* [Беляєв К. Н, Михалюк В. К. 2017, с. 578]

В оригіналі письменниця пише речення розділене комами і включає підрядну частину: ‘’while he is rolling his great bills through Parliament, to give his judgement at last’’. В українському перекладі ця структура змінили на більш звичний для української мови порядок з пояснювальним словосполученням ‘’якраз тоді, коли’’. Також в англійському варіанті вираз ‘’so long delayed’’ перекладено ‘’з яким так довго зволікав’’. Перекладачі

мали на меті додати емоційного забарвлення і підкреслити напругу. Що стосовно перекладу історизмів, варто додати про ‘’Великі біллі’’, які перекладено дослівно ‘’great bills’’, який вказує на законопроекти епохи Реформації, які сприяли утвердженню королівської влади у церковних справах.

‘*’It would interrupt their status as slave-owners*.’’ [Mantel Hillary 2009, с. 586].

‘*’Це позбавило б їх положення рабовласників*.’’ [Беляєв К. Н, Михалюк В. К. 2017, с. 603]

В оригіналі ‘’It would interrupt their status as slave-owners’’— підмет (it), присудок (would interrupt), додаток (their status as slave-owners). В перекладі структура змінена на більш узагальнену: ‘’Це позбавило б їх положення рабовласникі’’. В англійській мові interrupt (перервати) має на увазі втручання, яке не завжди означає повне позбавлення чогось. Український переклад уточнює, що зміна статусу є радикальною і остаточною. Це стилістична адаптація до української мови. Що стосовно стилістики, в англійській мові interrupt (перервати) має на увазі втручання, яке не завжди означає повне позбавлення чогось. Українське позбавило б уточнює, що зміна статусу є радикальною і остаточною. Це стилістична адаптація до української мови. В перекладі має місце слово ‘’рабовласники’’, що має чітке історичне значення і вживається в контексті рабовласницьких суспільств. В англійському варіанті це ‘’slave-owners’’.

‘*’The Duke of Norfolk still has serfs on his land, and even if the law courts move to free them the duke expects a fee from it*.’’ [Mantel Hillary 2009, с. 587].

Переклад: ‘*’У герцога Норфолка досі є кріпаки, і навіть якщо суд вирішить їх звільнити, герцог чекає від цього грошового відшкодування*.’’ [Беляєв К. Н, Михалюк В. К. 2017, с. 604]

У перекладі має місце синтаксична трансформація: переклад підмета ‘’The Duke of Norfolk’’ зберіг його прямий переклад як ‘’герцог Норфолк’’. ‘’move to free the’’ перекладено як ‘’вирішить їх звільнити’’. У перекладі

обрана форма''вирішить'', яка стилістично ближча до українського правового контексту. Також конкретизується слово ''fee'', яке може мати декілька значень, такі як, виплата, збір, гонорар. В даному випадку в перекладі уточнюється, що це саме ''відшкодування'' у більш офіційному стилі, що відповідає стилістиці офіційно-правового тексту. Слово ''кріпаки'' в українському перекладі ''serfs'' відповідає його історичному значенню.

''*More is now required to swear to the Act of Supremacy, an act which draws together all the powers and dignities assumed by the king in the last two years*.'' [Mantel Hillary 2009, с. 588].

Переклад: ''*Від Мора тепер вимагають під присягою визнати Акт про Супрематію, документ в якому перераховані всі повноваження, прийняті королем за останні два роки*.'' [Беляєв К. Н, Михалюк В. К. 2017, с. 607].

В оригіналі наявне словосполучення ''More is now required''. У перекладі це передано нейтрально: ''Від Мора тепер вимагают'', без збереження конструкції пасиву. В українському варіанті виділено суб'єкт ''від Мора'', тоді як в оригіналі суб'єкт дії ''someone'' залишається неозначеним. Що стосується виразу ''to swear to the Act of Supremacy''.

У перекладі трансформовано в більш формальний вираз ''під присягою визнати Акт про Супрематію''. Додано компонент "під присягою", який уточнює характер дії. ''Акт про Супрематію'' — адаптація історичного юридичного терміна ''the Act of Supremacy''.

''*The burgomasters had been ejected from the council, and thieves and lunatics have taken their places, proclaiming that the end times have come and all must be rebaptised*.'' [Mantel Hillary 2009, с. 590].

Переклад: ''*Бургомістрів викинули з ратуші, їхні місця посіли злодії й божевільні, волаючи, що настали останні дні й усі повинні хреститися заново.*'' [Беляєв К. Н, Михалюк В. К. 2017, с. 608].

В обох варіантах структура речення збережена, але є певні адаптації. Наприклад, слово ''council'' передано як ''ратуша'' в українському перекладі. Це семантична адаптація, оскільки українська версія акцентує на

конкретному місці (ратуша), як символі влади. Вираз ‘’proclaiming that the end times have come’’ перо як "волаючи, що настали останні дні". Тут є відмінність у формі: в англійському це дієприкметник теперішнього часу (proclaiming), тоді як в українському вжито дієприслівник (волаючи), що відповідає правилам української мови. Цей дієприслівник має емоційний відтінок, вказуючи на божевілля фанатиків.

‘’ *Early in the new year the king gives him a title no one has ever held before: Vicegerent in Spirituals, his deputy in church affairs*.’’ [Mantel Hillary 2009, с. 608].

Переклад: ‘*’На початку року король дарує йому титул, якого не було ще ні в кого: генеральний вікарій у церковних справах, королівський намісник*.’’ [Беляєв К. Н, Михалюк В. К. 2017, с. 627].

В оригіналі вираз ‘’no one has ever held before’’ використаний у негативній формі ‘’no one’’. В перекладі він трансформований в конструкцію з подвійним запереченням ‘’не було ще ні в кого’’. В українському варіанті історизм ‘’генеральний вікарій у церковних справах, королівський намісник" слугує поясненням англійського терміна ‘’Vicegerent in Spirituals’’.

Фраза ‘’якого не було ще ні в кого’’ є стилістичним розширенням англійського відповідника ‘’no one has ever held before’’, створюючи більш емоційний відтінок.

‘*’You forfeited his goods, committed his poor wife to prison, saw him racked with your own eyes, you locked him in Bishop Stokesley's cellar, you had him back at your own house two days chained upright to a post*…’’ [Mantel Hillary 2009, с. 629].

Переклад: ‘*’Ви конфіскували його майно, кинули до в'язниці його дружину, на власні очі спостерігали, як його підіймають на дибу, замкнули його в підвалі єпископа Стокслі, забрали до себе додому, де два дні тримали прикутим до стовпа*…’’ [Беляєв К. Н, Михалюк В. К. 2017, с. 646].

В оригіналі використовуються короткі, прості речення, які перераховують події послідовно. В перекладі застосовано складнопідрядні

речення з підрядними частинами, які об'єднані комами, що робить текст більш зв’язним. Дієслово ‘’racked’’ - ‘’підняти на дибу’’ в українському перекладі відображає середньовічну практику тортур. Також до історизмів відноситься дієслово ‘’forfeited’’: ‘’конфіскували’’ — термін, що часто зустрічається в історичних контекстах, пов’язаних із судовими розглядами або переслідуваннями.

‘’The post of Master of the Rolls is vacant.’’ [Mantel Hillary 2009, с. 580]

Переклад: *‘’Посада начальника судових архівів вільна.’’* [Беляєв К. Н, Михалюк В. К. 2017, с. 597].

Термін *"Master of the Rolls"* не перекладається дослівно, оскільки це специфічна історична назва, пов'язана з британською правовою системою. Перекладачі надають його функціональне значення – ‘’начальник судових архівів’’, що найбільш точно пояснює суть посади. В оригіналі іменник ‘’post’’ визначає посаду, а прикметник ‘’vacan’’ вказує на її стан. В українському перекладі "вільна" стає присудком, що є характерним для української мови.

‘’It is an ancient judicial office, it commands one of the kingdom’s great secretariats.’’ [Mantel Hillary 2009, с. 580]

Переклад: *‘’Це давня судівська посада на чолі одного з найважливіших секретаріатів королівства.’’* [Беляєв К. Н, Михалюк В. К. 2017, с. 597].

Вираз, наявний в оригіналі ‘’judicial office’’ є нейтральним у стилістичному плані. В перекладі ‘’судівська посада’’ має більш формальний стиль. Це можна пояснити необхідністю пристосування до українських традицій юридичного стилю. У словосполученні ‘’great secretariats’’ прикметник ‘’great’’, який в контексті має значення ‘’важливий’’ перекладається як "найважливіший", що посилює акцент на значущості. У перекладі також додано ступінь порівняння ‘’най’’, якого немає в оригіналі.

‘’*Some fifty years after Henry had endowed the house, all Jews were expelled from the realm.’’* [Mantel Hillary 2009, с. 581].

Переклад: *‘’Років за п’ятдесят після того, як Генріх побудував цей будинок, усіх євреїв вигнали з королівства.’’* [Беляєв К. Н, Михалюк В. К. 2017, с. 598].

В оригіналі використовується нейтральна конструкція ‘’some fifty years after’’, яка точно передає часовий відрізок. В українському тексті додано розмовний відтінок через використання частки ‘’за’’. Дієслово ‘’endow‘’ в значенні ‘’наділяти‘’ має архаїчне забарвлення. Тим не менш, у перекладі, надане інше значення, більш конкретне до контексту ‘’побудував‘’ із метою уточнення. Дієслово ‘’expelled’’ перекладено як ‘’вигнали’’, що має більш емоційне забарвлення порівняно з ‘’виселили’’ чи ‘’видворили’’. В даному випадку перекладачі застосували стилістичну трансформацію, яка додає драматичності тексту.

Таким чином, український переклад означеного роману відповідає таким якостям, як зрозумілість, відповідність оригінальному стилю, лексична грамотність. Що стосовно виявлених граматичних і стилістичних трансформацій, перекладачі абсолютно доцільно їх використали без внесення значних змін. Вони виконали переклад, який відповідає стилістиці оригіналу і граматичним особливостям української мови.

ВИСНОВКИ

В даній роботі ми проаналізували лінгвостілистичні особливості англомовних історичних текстів, визначили поняття історизму та його особливості; окреслили особливості перекладу історичних текстів, як окремого виду перекладу; визначили особливості художнього стилю Гіларі Мантел; визначили лексичні трансформації при перекладі історизмів та архаїзмів у романі “Wolf Hall” та розглянули їх приклади, а також окреслили граматичні й стилістичні трансформації у випадку перекладу історизмів у цьому романі і навели приклади.

Що стосовно першого розділу, ми визначили, що для лінгвостилістичних особливостей англомовних історичних текстів характерними є історизми, архаїзми та реалій. Різниця між історизмами та архаїзмами в тому, що перші означають поняття про явища та предмети, які вже зникли, відносяться до минулого і не мають аналогів у сучасній мові, а архаїзми – поняття, які відносяться до застарілої лексики, але мають сучасні віповідники. Ми окреслили також поняття реалій, слів які позначають предмети та явища, наявні в кожній країні та не мають аналогів в інших країнах. Ми визначили типи реалій та навели їх приклади.

Було проведено класифікацію історизмів та визначили їх типові приклади. Що стосовно перекладу історичних текстів, ми робимо висновок, що цей переклад потребує від спеціалістів не тільки філологічних і лінгвістичних знань, а й знань історичної основи творів, які вони перекладують. Цей вид перекладу має бути коректним та адекватним і відповідати певним стандартам.

У другому розділі ми окреслили особливості стилю Гіларі Мантел, яка належить до одної з найвидатніших сучасних англійських письменниць. Її стиль відзначає простота й одночасно заглибленість у діалоги, взаємозв’язки між дійовими особами та увага до історичних деталей.

Також були досліджені лексичні, граматичні та стилістичні трансформації, які використовуються при перекладі роману “Wolf Hall”. Наприклад, конкретизацію, перестановку слів, лексичне додавання, модернізацію, цілісне перетворення. Перекладачі застосовували ці методи із метою не тільки якісно виконати переклад, а й зберігти стиль письменниці.

Були наведені приклади цих трансформацій при перекладі роману на українську мову. Дані трансформації є невід’ємною частиною кожного тексту, зокрема історичної тематики. Використовуючи їх при перекладі, спеціалісти мають на меті досягти адекватного та вірного перекладу з врахуванням різниці у лексиці і граматиці української і англійської мов.

Таким чином, виконана робота доводить, що роман Гіларі Мантел “Wolf Hall” є прикладом історичного твору, в якому приділена велика увага історичних фактам та історичним постатям. Він написаний сучасною мовою і не містить багато прикладів архаїчної лексики. Тим не менш українські перекладачі змогли виконати якісний і адекватний переклад та відтворити історизми наявні у романі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

СПИСОК ТЕОРЕТИЧНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агєєва-Каркашадзе В. О. Архаїчна лексика англійської мови: типи, функції та переклад. Миколаїв: *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. 2022. вип. №3. С. 1–2.

2. Богдан С. К. Методи й методика лінгвостилістичних досліджень : методичні рекомендації для слухачів і керівників секції української мови. Луцьк, 2011. – С. 5-7

3. Валуєва Н. М. «Вступ до перекладознавства»: Конспект лекцій. Кам'янське: ДДТУ , 2023. 28 с.

4. Гольтер І. М. Зміна історичної парадигми поглядів на різновиди нормативчних вимог під час перекладу. Сімферополь: *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. 2020. Вип. №4. С. 18–21.

5. Девіцька А. І., Курах Н. П., Сідун Л. Ю.. Конспект лекцій до дисципліни «теорія та практика перекладу». Ужгород: УНУ. 2022. 98 с.

6. Ель Тахраві Б. Б, Манакін В. М. Оособливості перекладу реалій. С 233-236.

7. Єрмоленко С. Я. Лінгвостилістика в контексті загального мовознавства. *Мовознавство*. 2017. №4. С. 20–23.

8. Єрмоленко С.Я. Нариси з української словесності (стилістика та культура мови). К.: Довіра, 1999. С. 28-32

9. Забродська К. Ю. Місце та значення реалій у лексиці. *Перекладознавство.* 2021. №34. С. 18–20.

10. Кальниченко О. А., Подміногін В. О., Кальниченко Н. М. Історія перекладу та думок про переклад у текстах та коментарях. Харків, НУА, 2013, с. 5-35.

11. Ласінська Т. А. Стилістичні перекладацькі трансформації при відтворенні англійських архаїзмів в українських перекладах // Science and Education a New Dimension. Philology. 2018. вип. №160. С. 33–36.

12. Нечаюк Л. Г. Історична стилізація мови твору. Серія: Гуманітарні науки.2017. вип. №1(48). С. 93-94.

13. Нечипоренко А.Ф. Сучасна лінгвостилістика у системі мовознавчих навчальних дисциплін, 2018. URL: https://kumlk.kpi.ua/arch/node/1671/(accessed 07.08.2024)

14. Поліщук Л. О, Пушкар Т. М. Перекладацькі трансформації та їх різноманіття у перекладних виданнях художньої літератури, 2023. С. 146-149.

15. Удовіченко Г. М. Генеза становлення поняття «реалія» у сучасному перекладознавстві, 2016. – с. 52-55

16. Хавкіна О.М, Корінь К.І., Відтворення українських історичних реалій англійською мовою. Закарпатські філологічні студії. 2020, С. 109-111

17. Ясинецька Н. А. Лінгвостилістика нових запозичених англізмів в українській мові. *Філологічні студії* . 2014. №10. С. 3–5.

18. Barrow Mandy. What famous people are there in Britain? https://projectbritain.com/famous_people.htm/ (accessed 10.09.2024)

19. Brown R. British Life & Culture ~ National Costume of England - National Dress. URL: https://cafetalk.com/column/read/?id=1406&lang=ru/ (accessed 20.08.2024)

20. Carruthers F. These fascinating countries no longer exist. URL: https://www.loveexploring.com/gallerylist/167498/countries-that-dont-exist-anymore/ (accessed 16.10.2024)

21. Chrysostomou G. 15 Candies You Can Only Get In The UK. URL: https://www.thetravel.com/british-candy-chocolate-united-kingdom-crave/ (accessed 26.08.2024)

22. Demetrio R. British slang its 120 Most Essential Slang Words and Phrases. URL: https://www.bureauworks.com/blog/essential-british-slang-words-and-phrases/ (accessed 25.09.2024)

23. Gazur B. Top 10 Awesome Ancient Cults. URL: https://listverse.com/2021/01/14/top-10-awesome-ancient-cults/ (accessed 05.11.2024)

24. Gill N.S. A List of Celtic Gods and Goddesses. URL: https://www.thoughtco.com/celtic-gods-and-goddesses-117625/ (accessed 15.09.2024)

25. Hasan S. History of the English Language and Literature : дис. докт. філ. наук / Gachibowli, 2022. P. 6-8.

26. Honeycutt C. How master became mister: A guide to patriarchal prefixes, 2024. URL: https://www.berkshireeagle.com/opinion/columnists/curtis-honeycutt-grammar-guy-master-mister-guide-to-patriarchal-prefixes/(accessed 11.08.2024)

27. Jones L. 8 real British traditions. URL: https://www.lingoda.com/blog/en/real-british-traditions/ (accessed 28.08.2024)

28. Lemine El-Mokhtar Ahmed Mohamed. Three Major Stages in the Historical Development of Translation. Journal of Human and Social Sciences. Vol 7, Issue 3. 2023. P. 118-121

29. Madiyorova V. The problem of classification of archaisms. Journal DOI. 2022. №6. С. 1–2.

30. Morin A. Teen Slang Words in 2024: A Dictionary for Parents. URL: https://www.parents.com/teen-slang-dictionary-for-parents-8547711/ (accessed 15.08.2024)

31. Newman S. Social Classes in the Middle Ages. URL: https://www.thefinertimes.com/social-classes-in-the-middle-ages/ (accessed 05.10.2024)

32. Nida Eugene Albert, Taber Charles Russell Taber. The Theory and Practice of Translation. Leiden: Bible-Translating. 2003. P. 12-15

33. Nordquist Richard. Archaism (Words and Syntax), 2019. URL: https://www.thoughtco.com/archaism-words-and-syntax/ (accessed 05.08.2024)

34. Novak S. 5 Ancient Cities That No Longer Exist. URL: https://www.discovermagazine.com/planet-earth/5-ancient-cities-that-no-longer-exist / (accessed 11.10.2024)

35. Rowe R. 12 Fascinating Religions That Have Died Out - And Some That Came Back. URL: https://www.ranker.com/list/religions-that-are-gone-and-why/richard-rowe / (accessed 08.11.2024)

36. Salter H. 18 regional dishes from around the UK. URL: https://www.bbcgoodfood.com/howto/guide/best-regional-dishes-in-uk / (accessed 28.08.2024

37. Sawant N. R. Archaism: Survival of Heritage Of The Past // The Criterion: An International Journal in English. – 2011. – №4. – С. 1–2.

38. Vaughan D. 6 Lost Civilizations. URL: https://www.britannica.com/list/6-lost-civilizations/ (accessed 20.10.2024)

39. Watson E. 20 Jobs that Don’t Exist Anymore. URL: https://studyworkgrow.com/20-jobs-that-dont-exist-anymore/ (accessed 15.11.2024)

40. Williams J. 10 Bizarre But Brilliant London Street Names. URL: https://livinglondonhistory.com/10-bizarre-but-brilliant-london-street-names/ (accessed 19.09.2024)

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

41. Коломієць І. І. ОСНОВНІ ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ПОНЯТТЯ І КАТЕГОРІЇ / І. І. Коломієць. – Умань, 2015. – (ВПЦ «Візаві»). 203 с.

42. Стельмах С. П. Історизм. Енциклопедія Сучасної України. 2011

43. Dictionary.com. URL: https://www.dictionary.com/browse/mistress (accessed 11.08.2024)

44. Merriam Webster. URL: https://www.merriam-webster.com/wordplay/9-best-historical-slang-terms (accessed 15.09.2024)

45. Merriam Webster. 'Bated,' 'Shod,' 'Boon,' and 7 Other Fossil Words. URL: https://www.merriam-webster.com/wordplay/fossil-words/ (accessed 01.10.2024)

46. (OED) Online Etymology Dictionary. URL: https://www.etymonline.com/word/cardigan (accessed 18.08.2024)

47. (OED) Online Etymology Dictionary. URL: https://www.etymonline.com/word/consummation (accessed 12.08.2024)

48. Your Dictionary. URL: https://www.yourdictionary.com/falleth (accessed 12.08.2024)

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

49. Беляєв, К. О., Михалюк В. А. Вулфголл: переклад з англ. Харків: Вид-во «Ранок» : «Фабула» . 2017. 672 с.

50. Mantel H. Wolfhall / London, 2009. (4th ESTATE), 650 p.

SUMMARY

The object of master's research is the novel by Hilary Mantel "Wolfhall."

The subject of research is grammatical and lexical features of historically marked vocabulary and translation of historicism from English into Ukrainian in Hilary Mantel's novel "Wolfhall."

The study aims to analyze the translation of historicism from English into Ukrainian in Hilary Mantel's novel "Wolfhall."

Methods of research. A comparative method was used to analyze the original and the translation. A textual method was used to consider the above work.

The theoretical section analyzes the linguostylistic features of English-language historical texts, including separate historicism, and examines the translation of historical texts as a separate type of translation.

The practical section analyzes Hilary Mantel's style and reveals lexical, grammatical, and stylistic transformations of historicism and archaism in the novel "Wolf Hall."

The scientific novelty lies in the coverage of certain approaches to the translation of historicism, revealing different levels of cultural understanding of the text while preserving stylistic and historical features.

The practical significance of this master's thesis lies in the fact that the research results can be helpful for translators, literary scholars, and students engaged in the theory and practice of literary translation.

Keywords: *historicism, archaisms, historical translation, linguistic stylistic features, translation transformations*

Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ

Я, Вакуленко Дарина Юріївна,
студент(ка) 2 курсу магістратури, форми навчання заочна, факультету іноземної філології, спеціальність 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська , освітньо-професійна програма Переклад (англійський), адреса електронної пошти d9571738@gmail.com,

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ІСТОРИЗМІВ З АНГЛІЙСЬКОЇ НА УКРАЇНЬСКУ МОВУ (НА МАТЕРІАЛІ РОМАНІ ГІЛАРІ МАНТЕЛ “WOLF HALL”) » відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений/ознайомлена;
- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;
- згоден/згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою Інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата_____ Підпис_____ Вакуленко Д. Ю.